

Wyniki Standardowe 2011 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2013

Wyniki Standardowe 2011 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Agnieszka Dobrowolska
mgr inż. Grażyna Nachtman

Warszawa 2013

Redakcja techniczna

Monika Bocian

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-335-8

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1. Uwagi wstępne	7
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN.....	8
3. Analiza wyników standardowych.....	9
3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych	9
3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych.....	9
3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych.....	12
3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej.....	32
3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	32
3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej...	35
3.3. Wnioski	53

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie Polskiego FADN	8
Wykres 2	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	9
Wykres 3	Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	10
Wykres 4	Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU).....	11
Wykres 5	Wartość Standardowej Produkcji (SO) według typów rolniczych	12
Wykres 6	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 7	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych	13
Wykres 8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 9	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	15
Wykres 10	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 11	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	16
Wykres 12	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych	17
Wykres 13	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 14	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji według typów rolniczych.....	18
Wykres 15	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	19
Wykres 16	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	20
Wykres 17	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	21
Wykres 18	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	21
Wykres 19	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	22
Wykres 20	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	22

Wykres 21	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych.....	23
Wykres 22	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych	23
Wykres 23	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	24
Wykres 24	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	25
Wykres 25	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych	26
Wykres 26	Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych.....	26
Wykres 27	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych..	27
Wykres 28	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych	28
Wykres 29	Struktura aktywów według typów rolniczych	28
Wykres 30	Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych.....	29
Wykres 31	Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych.....	29
Wykres 32	Struktura pasywów według typów rolniczych	30
Wykres 33	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych	30
Wykres 34	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej	32
Wykres 35	Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	33
Wykres 36	Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)	33
Wykres 37	Wartość Standardowej Produkcji (SO) według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 38	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej	35
Wykres 39	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 40	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	36
Wykres 41	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej	37
Wykres 42	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 43	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 44	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 45	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	39
Wykres 46	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 47	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 48	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 49	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 50	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 51	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 52	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 53	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 54	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	44

Wykres 55	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 56	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 57	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 58	Przepływ pieniędzy (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 59	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 60	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	49
Wykres 61	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 62	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej	50
Wykres 63	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej	51
Wykres 64	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 65	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	52

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa (ang. Directorate-General Agriculture).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości Krajów Członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).

1. Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Opracowanie zawiera analizę graficzną wraz z prostym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów, opisujących wyniki uzyskane przez indywidualne certyfikowane ekologiczne gospodarstwa rolne, prowadzące w 2011 roku rachunkowość w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (Polski FADN). Pozyskane wyniki pochodzą z gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2004”², stanowiła co najmniej 4 000 euro. Gospodarstwa dla potrzeb analizy zostały pogrupowane według dwóch kryteriów, a mianowicie: typu rolniczego (TF8) i wielkości ekonomicznej (ES6).

Wyniki z gospodarstw ekologicznych nie są reprezentatywnymi dla gospodarstw ekologicznych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN. Ich dobór był przypadkowy. Gospodarstwa te znalazły się w próbie FADN dzięki spełnieniu ogólnych kryteriów doboru gospodarstw do próby z pola obserwacji, a nie kryteriów wyznaczonych dla doboru gospodarstw ekologicznych. Założenia te nie uwzględniają specyfiki gospodarstw ekologicznych.

Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych, a w tym analizowane gospodarstwa ekologiczne, wynosiło w 2011 roku 738 073 gospodarstwa.

---

¹ Dobrowolska A., Nachtman G.: „Wyniki Standardowe 2011 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013.

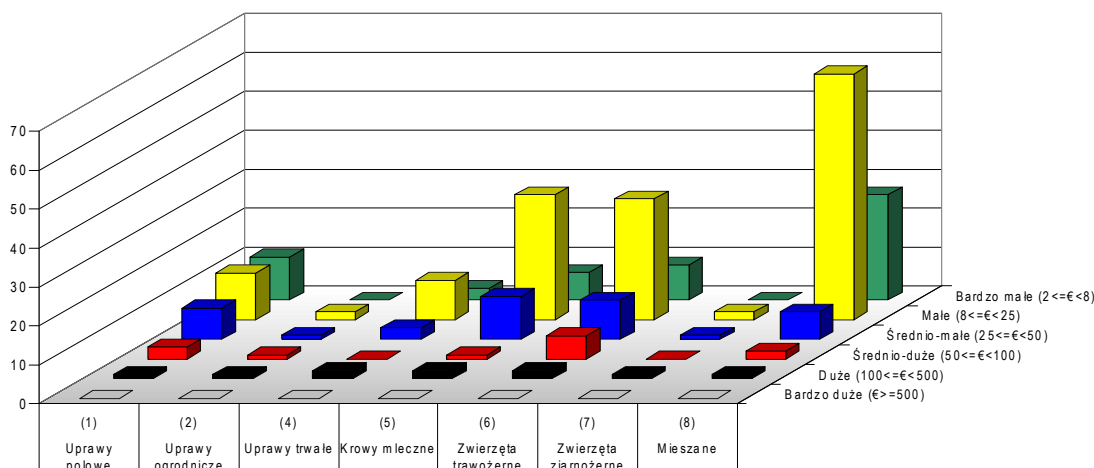
² Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2004” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały szczegółowo omówione w publikacji: Goraj L., Cholewa I., Osuch D., Płonka R.: Analiza skutków zmian we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.

2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych. Rozkłady zostały zaprezentowane na wykresie (Wykres 1).

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w próbie Polskiego FADN

W 2011 roku w próbie Polskiego FADN było 270 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych. Zdecydowana ich większość (patrz: Wykres 1) lokowała się w 3 najniższych klasach według klasyfikacji ES 6. Oznacza to, że ich wielkość ekonomiczna nie przekroczyła wartości 50 tys. euro Standardowej Produkcji (SO). Najwięcej – 152 gospodarstwa – były w klasie małe (rozmiar od 8 do 25 tys. euro SO). Wśród nich dominowały gospodarstwa o mieszanej działalności roślinnej i zwierzęcej oraz zajmujące się chowem krów mlecznych i zwierząt trawożernych. W grupie gospodarstw bardzo małych było 57 obiektów, a w grupie średnio-małych 41. W 2011 roku w próbie Polskiego FADN znalazło się tylko 7 gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro SO (dużych) i nie było w ogóle gospodarstw > 500 tys. euro SO (bardzo dużych).

W wyniku zmienionej od 2010 roku klasyfikacji gospodarstw w oparciu o współczynniki „SO 2004” ujawniły się zmiany w liczebności gospodarstw przynależnych do poszczególnych typów rolniczych. Przede wszystkim w odróżnieniu od lat wcześniejszych ubyło gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych. W 2011 roku było ich tylko 35. Najwięcej było gospodarstw z produkcją mieszaną (99). Podobnie jak w latach ubiegłych liczebność gospodarstw ekologicznych prowadzących uprawy ogrodnicze i chów zwierząt ziarnożernych była niewielka (4-5 obiektów).

3. Analiza wyników standardowych

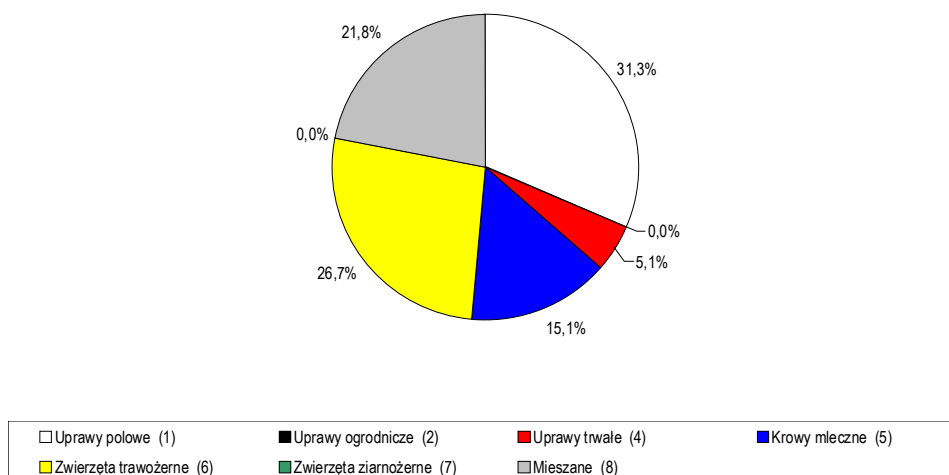
3.1. Wyniki standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

W związku z obowiązującymi zasadami upowszechniania danych FADN dla grup liczących co najmniej 15 gospodarstw, na wykresach są prezentowane wyniki tylko dla pięciu typów rolniczych. Poniżej tego progu reprezentowane były dwa typy: uprawy ogrodnicze i zwierzęta ziarnożerne. Zatem przedstawiona struktura dla poszczególnych zmiennych (np. użytków rolnych, pogłównia zwierząt) na wykresach kołowych oznacza, że 100% całości stanowią tylko typy z liczbą gospodarstw większą od 15. Pozostałe typy rolnicze są całkowicie pominięte, podobnie jak na wykresach słupkowych.

Wykres 2 ukazuje zatem strukturę użytków rolnych (UR) zbioru złożonego z pięciu typów rolniczych. Większość użytków rolnych (79,8%) skupiona była w gospodarstwach należących do trzech typów produkcji: uprawy polowe, zwierzęta trawożerne i mieszane. Tylko w 5,1% powierzchni UR rozporządzały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych.

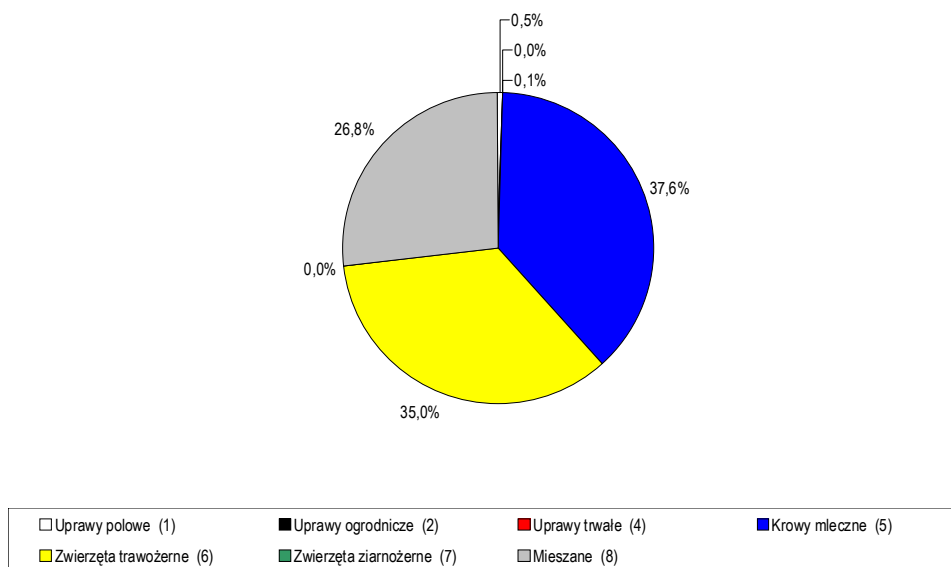
Wykres 2 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

Wykres 3 wskazuje, że pogłównie zwierząt wyrażone w LU skoncentrowane było w trzech typach rolniczych. W dwóch – sklasyfikowanych do typu krowy mleczne i zwierzęta trawożerne – ich udział był zbliżony i stanowił odpowiednio 37,6% i 35,0% pogłównia, a w gospodarstwach z produkcją mieszaną wynosił 26,8% stanu zwierząt.

Podobnie jak w latach wcześniejszych gospodarstwa ekologiczne specjalizujące się w polowej produkcji roślinnej jak i uprawach trwałych utrzymywały zwierzęta sporadycznie. Z Wyników Standardowych³ wiadomo, że obsada zwierząt na 1 ha użytków rolnych wynosiła zaledwie 0,01 LU w gospodarstwach polowych i 0,02 LU w gospodarstwach z uprawami trwałymi. W związku z powyższym jak widać na wykresie 3 udział zwierząt z gospodarstw z uprawami polowymi w pogłowie zwierząt całego prezentowanego zbioru stanowił tylko 0,1%.

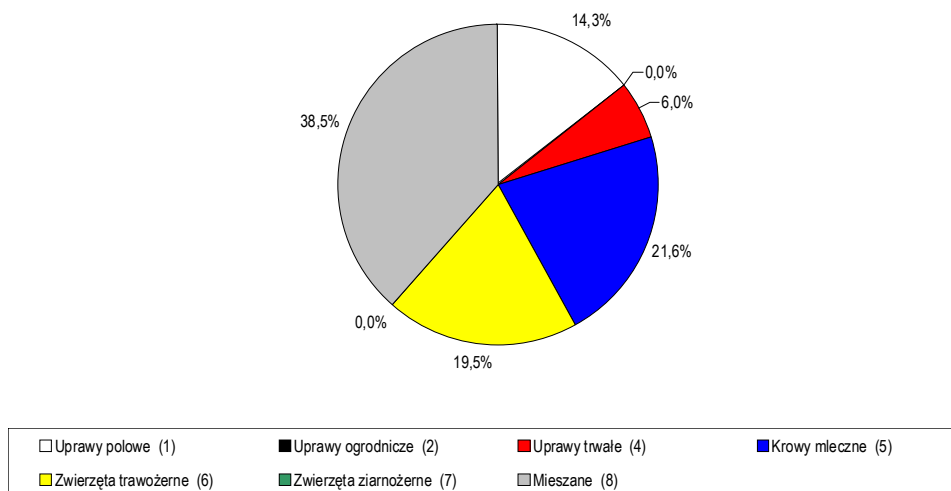
Wykres 3 Pogłowie zwierząt według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

³ Dobrowolska A., Nachtman G.: „Wyniki Standardowe 2011 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2013

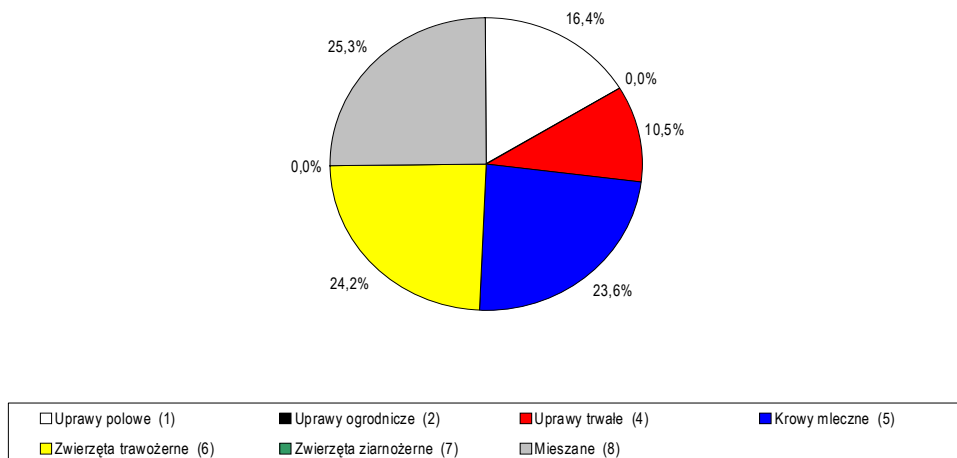
Najwięcej nakładów pracy absorbowały gospodarstwa z produkcją mieszaną 38,5% osób pełnozatrudnionych (AWU). W następnej kolejności były gospodarstwa o podobnym zaangażowaniu siły roboczej, czyli mleczne (21,6% AWU) i prowadzące chów zwierząt trawożernych (19,5% AWU). Zaledwie 6% nakładów AWU ulokowane było w jednostkach z uprawami trwałymi – patrz: Wykres 4.

Wykres 4   Nakłady pracy według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych AWU)

W tworzeniu Standardowej Produkcji (SO) wszystkich certyfikowanych gospodarstw ekologicznych znajdujących się w próbie Polskiego FADN w 2011 roku zbliżony udział miały gospodarstwa trzech typów: z produkcją mieszaną, prowadzących chów zwierząt trawożernych i krow mlecznych. Łącznie tworzyły one 73,1% wartości Standardowej Produkcji wszystkich gospodarstw ekologicznych w próbie. Udział SO gospodarstw z uprawami polowymi i trwałymi wynosił odpowiednio 16,4% oraz 10,5% (patrz: Wykres 5).

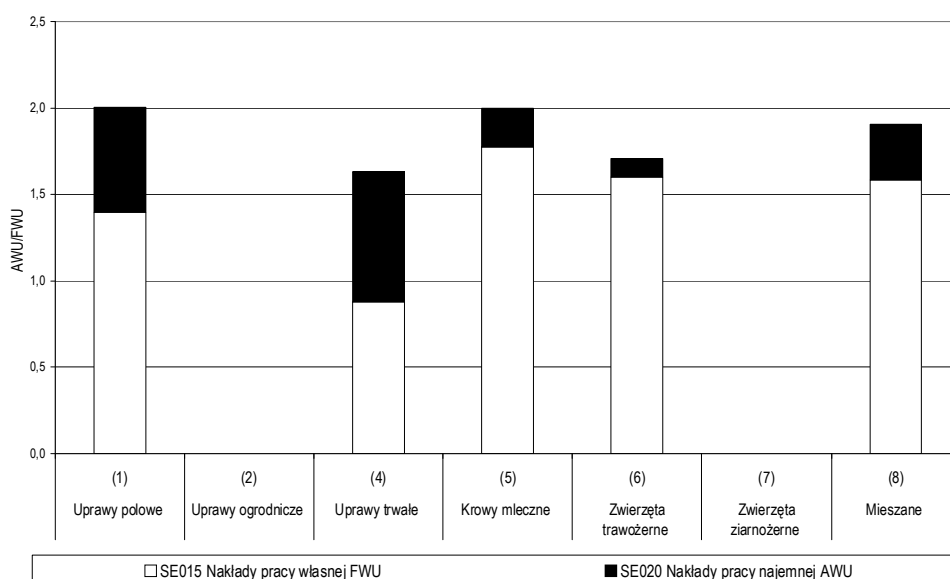
Wykres 5 Wartość Standardowej Produkcji (SO) według typów rolniczych

3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

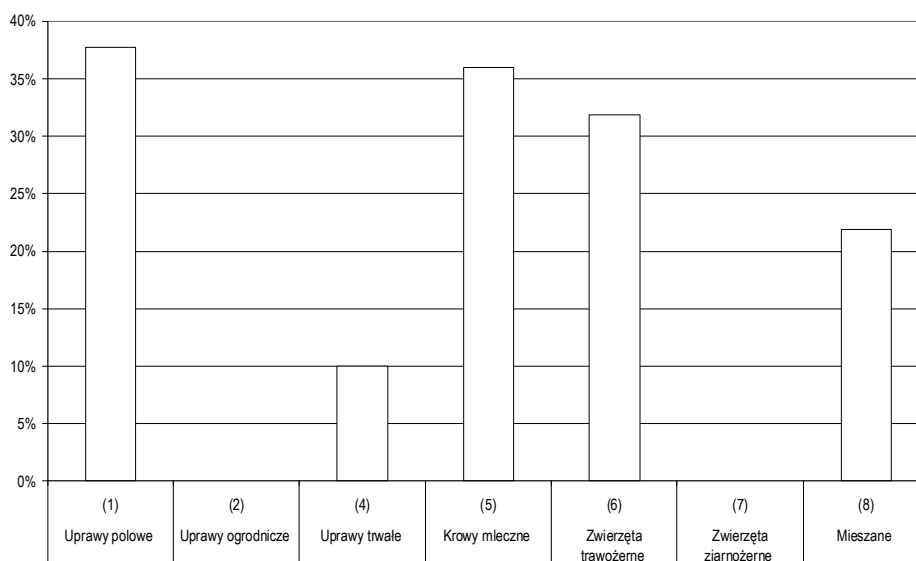
Łączne nakłady pracy w poszczególnych typach rolniczych wahały się średnio w granicach od około 1,6 do 2 AWU (jednostki przeliczeniowej pracy). Największe nakłady pracy poniesiono w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka i w uprawach polowych. Z najmniej siły roboczej korzystały w największym stopniu gospodarstwa z uprawami polowymi i trwałymi, co wynikało choćby ze spiętrzenia prac w okresie zbiorów. Nakłady pracy najmniej wynosiły tu od 0,6 do prawie 0,8 AWU – patrz: Wykres 6. W gospodarstwach pozostałych typów angażowano obcą siłę roboczą w mniejszym stopniu – (od 0,1 do 0,3 AWU). Analizując dane warto zwrócić uwagę na niskie nakłady pracy własnej w gospodarstwach prowadzących uprawy trwałe (poniżej 1 FWU).

Wykres 6 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

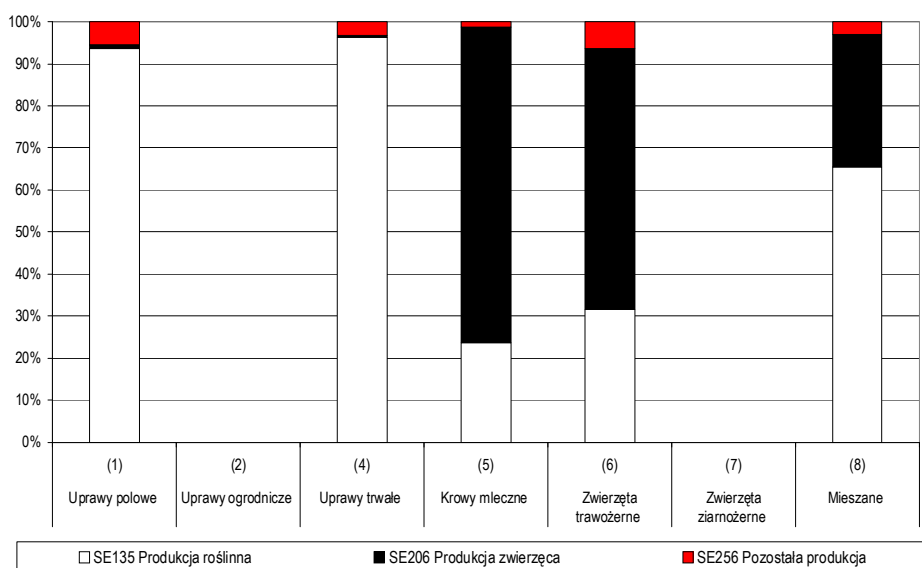
W analizowanych typach gospodarstw ekologicznych zróżnicowany był udział ziemi dodzierżawionej w powierzchni użytków rolnych. Najwięcej gruntów dodzierżawiali rolnicy specjalizujący się w uprawach polowych oraz chowie bydła. Maksymalnie udział ziemi dodzierżawionej wynosił 38% w gospodarstwach polowych, a w mlecznych i prowadzących chów trawożerców było to 36 i 32%. W gospodarstwach prowadzących produkcję mieszaną dodzierżawa stanowiła niewiele ponad 20% użytkowanych UR. W gospodarstwach z uprawami trwałymi produkcja była realizowana głównie na własnych użytkach rolnych; dodzierżawiano tu tylko około 10% ziemi (patrz: Wykres 7).

Wykres 7   **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

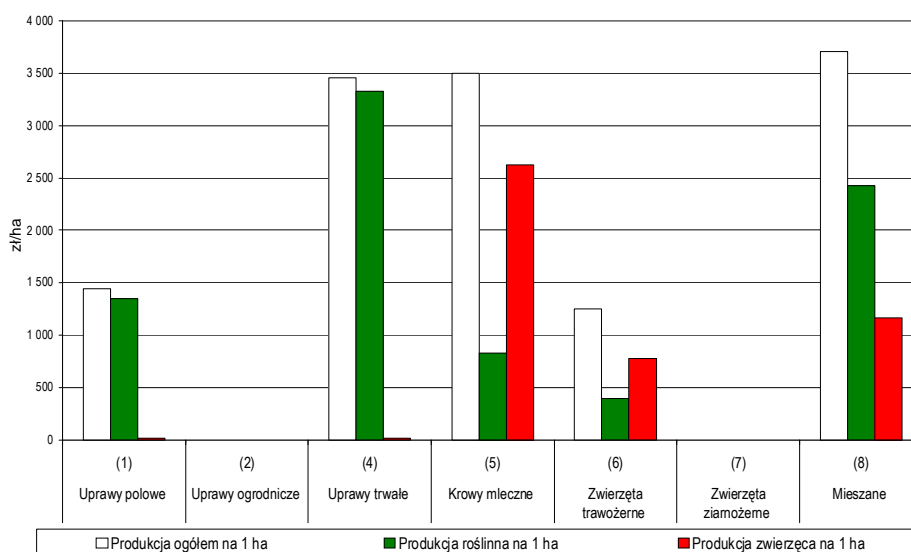
Udział produkcji roślinnej i zwierzęcej w tworzeniu produkcji ogółem był wynikiem specjalizacji gospodarstw ekologicznych. W związku z tym w gospodarstwach z uprawami trwałymi i polowymi dominowała produkcja roślinna (stanowiła powyżej 96% produkcji ogółem), a w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (mlecznych i prowadzących chów zwierząt trawożernych) produkcja zwierzęca z udziałem 75 i 62%. W gospodarstwach o mieszanym profilu produkcyjnym 2-krotnie większy udział w wartości produkcji ogółem miała produkcja roślinna niż zwierzęca – stanowiła 65%, a produkcja zwierzęca 32%. Niewielkie znaczenie miała pozostała produkcja. Jej maksymalny udział w wartości produkcji ogółem wynosił około 6% i wystąpił w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych (patrz: Wykres 8).

Wykres 8   **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

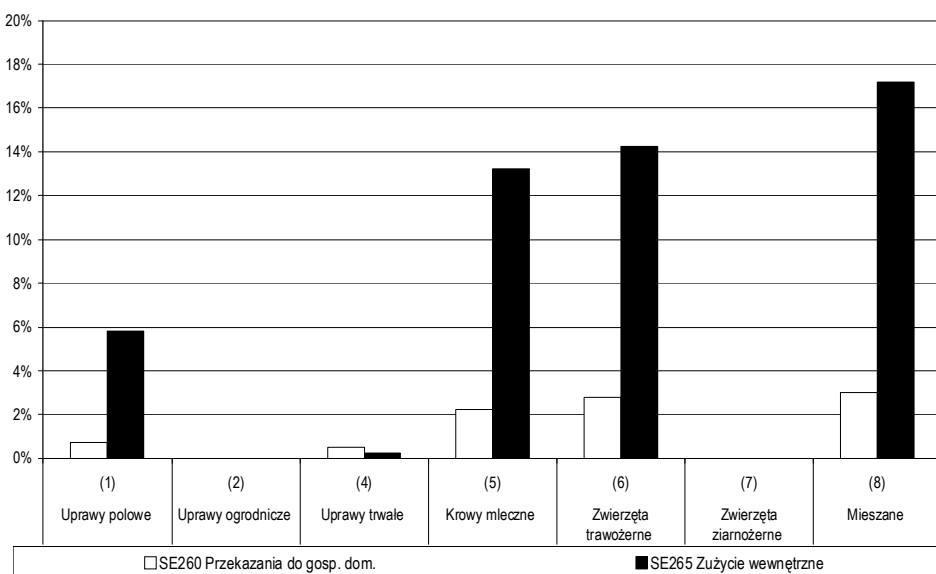
Wśród przedstawionych typów rolniczych trzy z nich wyróżniały się dość podobną i zarazem najwyższą produktywnością ziemi ogółem. Były to gospodarstwa typu mieszanego o średniej wartości produkcji ogółem 3 700 zł/ha oraz gospodarstwa z uprawami trwałymi i krowami mlecznymi o wartości produkcji około 3 500 zł/ha. Najniższa produktywność ziemi ogółem charakteryzowała gospodarstwa z uprawami polowymi i zwierzętami trawożernymi (poniżej 1 500 zł/ha). W przypadku upraw polowych o takim poziomie wskaźnika zdecydowała dość niska wartość produkcji roślinnej na hektar (1 400 zł). Trzeba podkreślić, że stanowiła ona tylko około 56% wartości produkcji roślinnej uzyskanej z 1 ha w gospodarstwach mieszanych. O lepszym wyniku gospodarstw mieszanych zdecydował w znacznym stopniu większy udział warzyw i owoców w strukturze upraw. Najmniej efektywne w całym zbiorze były gospodarstwa prowadzące chów zwierząt w systemie wypasowym, przy czym wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha UR była ponad 3 razy niższa niż w typie krowy mleczne, a wartość produkcji roślinnej była 2 razy niższa. Spowodowane to było głównie mniejszym udziałem zbóż w strukturze upraw oraz stosowaniem bardzo niskich nakładów środków plonotwórczych (patrz: Wykres 9).

Wykres 9 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

Część wytworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych w gospodarstwie rolnym była przekazywana do działalności operacyjnej oraz na potrzeby rodziny. Ekologiczne metody produkcji wymagają zastosowania ekologicznego materiału do produkcji; dlatego w dużej mierze pochodzi on z własnego gospodarstwa, w postaci między innymi materiału siewnego i pasz. W gospodarstwach, prowadzących chów krów mlecznych, zwierząt trawożernych i produkcję mieszaną, zużycie wewnętrzne było największe i kształtowało się w granicach 13-17% całkowitej wartości produkcji. Również udział przekazania tych produktów na potrzeby rodziny był w tych gospodarstwach najwyższy. Własne produkty z gospodarstw zajmujących się uprawami trwałymi w minimalnym stopniu przekazywano do domu, a specyfika tej produkcji rzadko pozwala wykorzystać produkty w procesie produkcji (patrz: Wykres 10).

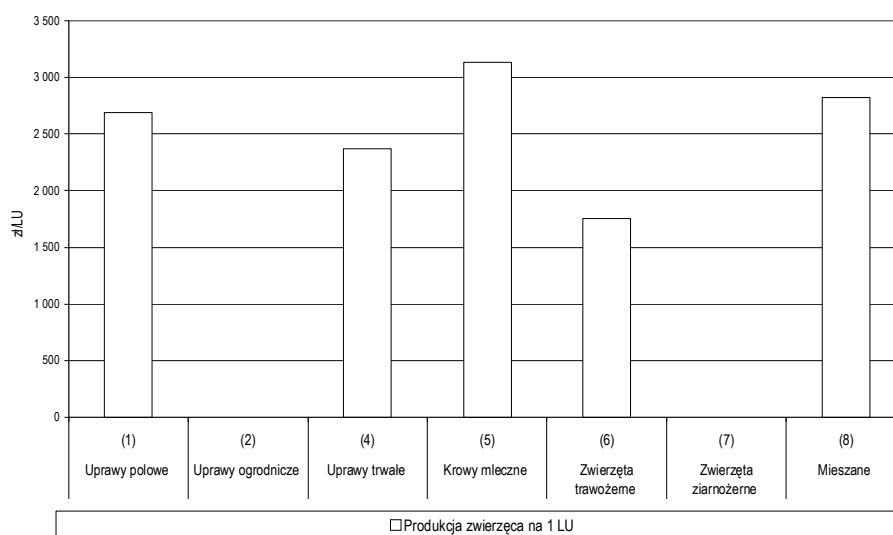
Wykres 10 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogólnem według typów rolniczych

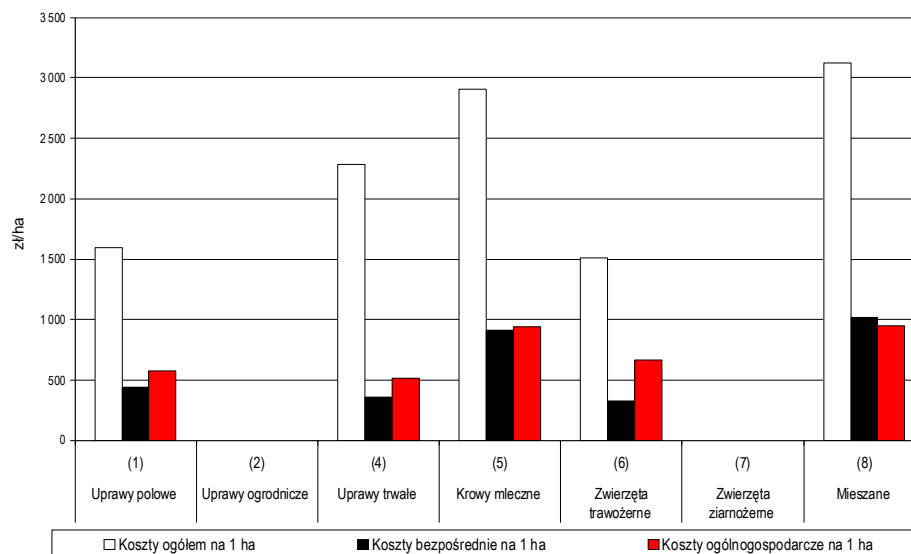

Wśród pięciu typów rolniczych najwyższą produkcję zwierzęcą na 1 LU (jednostkę przeliczeniową zwierząt) uzyskano w gospodarstwach z krowami mlecznymi (około 3 100zł/LU). W granicach 300-400 zł/LU była ona niższa w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz polowych. W porównaniu z gospodarstwami mlecznymi uzyskano bardzo niską wydajność produkcji zwierzęcej w drugim typie o profilu zwierzęcym, czyli trawożerców. Wynosiła ona 1 756 zł/LU, co stanowiło 57% wyniku mlecznych (patrz Wykres 10). Przepuszczalnie w tych gospodarstwach występował deficyt pasz, zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym. Do takiego stwierdzenia upoważnia bardzo niska produktywność roślin (patrz: Wykres 9).

Wykres 11 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

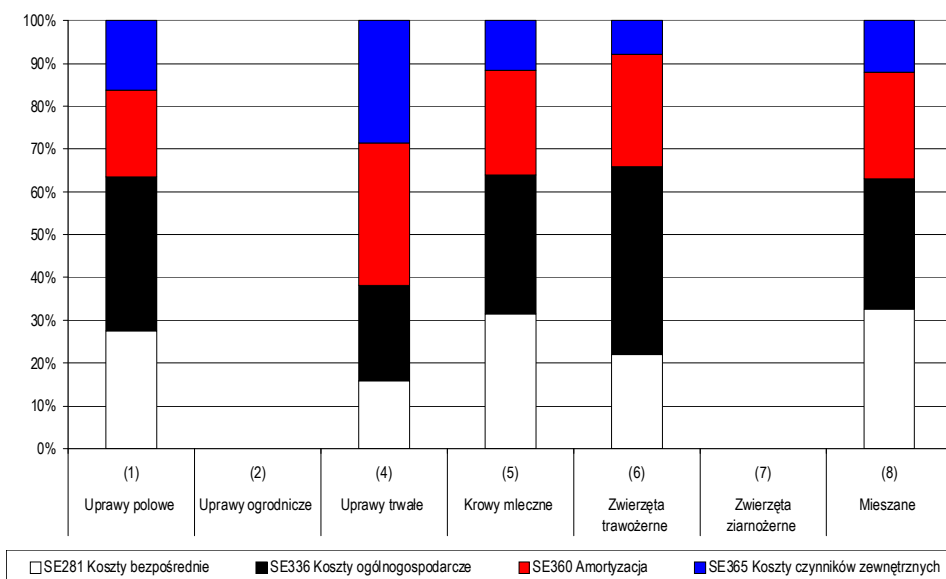
W 2011 roku jedynie w 3 analizowanych typach gospodarstw koszty produkcji na 1 ha (Wykres 12) były niższe od uzyskanej produkcji na 1 ha (Wykres 9). Oznacza to, iż tylko w gospodarstwach prowadzących uprawy trwałe, wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych oraz prowadzących produkcję mieszaną w 2011 roku koszty produkcji zostały całkowicie pokryte wytworzoną produkcją. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych oraz w chowie zwierząt trawożernych koszty produkcji na 1 ha były wyższe od uzyskanej produkcji. W przeliczeniu na 1 ha najwyższe koszty produkcji ogółem poniesiono w gospodarstwach z produkcją mieszaną (3 100 zł). W przypadku gospodarstw prowadzących chów zwierząt trawożernych oraz specjalizujących się w uprawach polowych koszty wynosiły od około 1 500 do 1 600 zł/ha (patrz: Wykres 12).

Wykres 12 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

Z analizy struktury kosztów ogółem wynika, że w gospodarstwach ekologicznych znajdujących się w próbie Polskiego FADN, udział kosztów bezpośrednich wynosił od 16 do 33%. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych oraz chowie zwierząt trawożernych charakteryzowały się najniższym udziałem tych kosztów. Największą część kosztów ogółem, za wyjątkiem upraw trwałych, stanowiły koszty ogólnogospodarcze – od około 30 do 45%. W uprawach trwałych koszty ogólnogospodarcze stanowiły jedynie 22%, ale ten typ produkcji wyróżniał się na tle pozostałych najwyższym udziałem amortyzacji (33%) i kosztów czynników zewnętrznych. Wynikało to przede wszystkim ze stanu posiadanego majątku trwałego, obejmującego nasadzenia trwałe i ponoszenia najwyższych nakładów pracy, generujących wysokie koszty zatrudnienia. Stanowiły one aż 88% wartości kosztów czynników zewnętrznych. W przypadku gospodarstw z produkcją mleczną, mieszaną i prowadzących chów zwierząt trawożernych koszty amortyzacji stanowiły około 25%, a 20% w typie uprawy polowe.

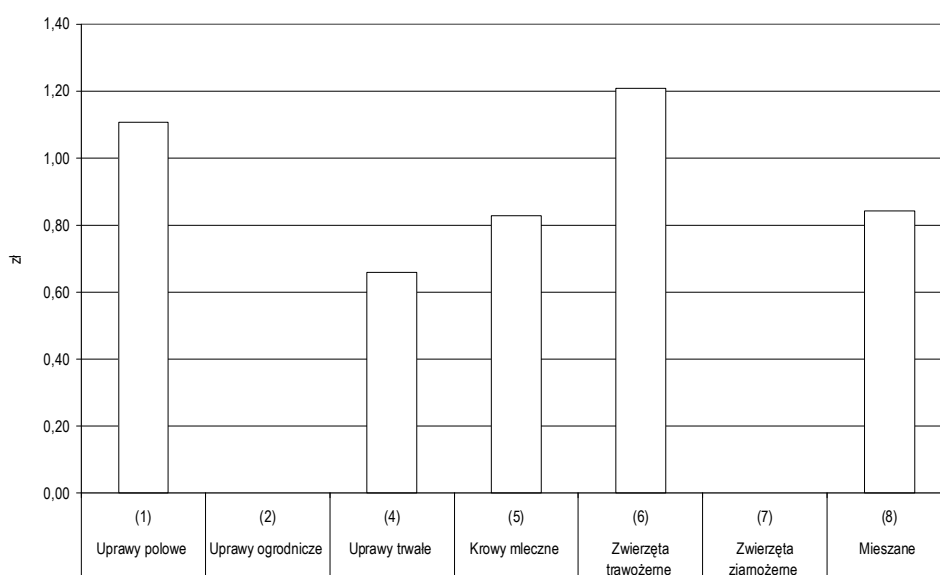
Podsumowując stwierdza się, że w 2011 roku w gospodarstwach polowych i prowadzących chów opasów najwyższy był udział kosztów ogólnogospodarczych, w mieszanych i specjalizujących się w produkcji mleka najwięcej stanowiły koszty bezpośrednie, a w uprawach trwałych koszty amortyzacji (patrz: Wykres 13).

Wykres 13   **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

W 2011 roku najbardziej kosztochłonna była produkcja ekologiczna w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych i zajmujących się produkcją polową. W tych dwóch typach produkcji koszt wytworzenia złotówki produkcji przekroczył o około 0,1-0,2 zł wartość tej produkcji. Wysoka była efektywność poniesionych kosztów w typie uprawy trwałe, gdyż na 1 złotówkę produkcji wydano tylko nieco ponad 60 groszy na nakłady produkcyjne. W dobrej sytuacji były też gospodarstwa z produkcją mieszaną i mleczną, w których taki koszt wynosił nieco ponad 80 groszy. Zatem w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, mleczarskich oraz z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą koszt wytworzenia złotówki produkcji był niższy od wartości tej produkcji, a w gospodarstwach dwóch pozostałych typów koszty przewyższyły rynkową wartość produkcji (patrz: Wykres 14).

Wykres 14   **Koszt wytworzenia 1 zł produkcji według typów rolniczych**

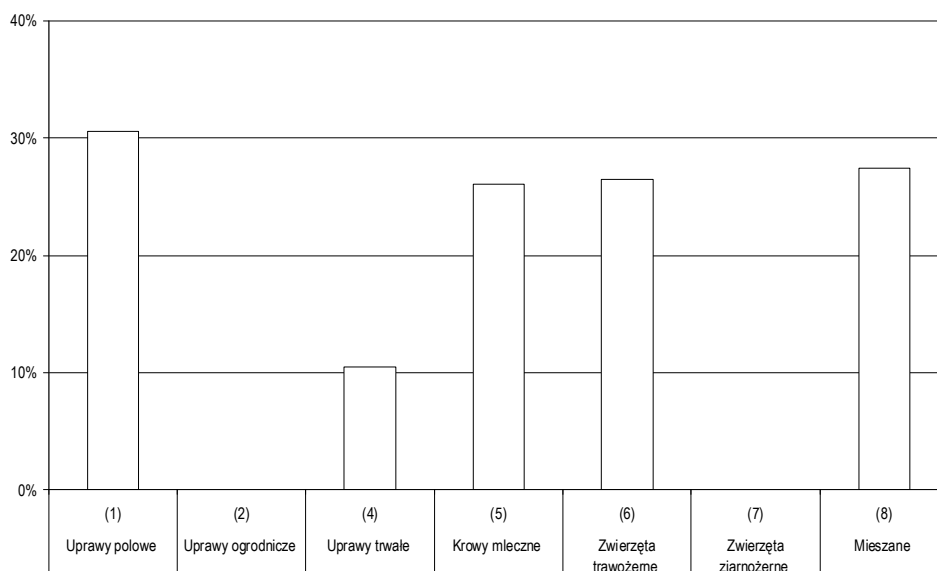
Wśród prezentowanych pięciu typów produkcji wyraźnie wyróżniał się na tle pozostałych typ uprawy trwałe, w którym relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem była najniższa i stanowiła około 10%. W pozostałych typach te relacje były dość zbliżone – na poziomie 26-27% w gospodarstwach mieszanych i z produkcją zwierzęcą oraz 31% w gospodarstwach polowych (Wykres 15).

Wykres 16 obrazuje strukturę kosztów bezpośrednich dla poszczególnych typów rolniczych. Duże jej zróżnicowanie zależne jest od kierunku produkcji. Uzasadniony jest więc najwyższy udział kosztu materiału siewnego w typie uprawy polowe (44%), a najniższy (8%) w gospodarstwach realizujących chów krów mlecznych i wypasów, w których większość użytków rolnych zajmują uprawy pastewne. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, a także sadowniczych duży był również udział nawozów (około 35%), których z kolei nie stosowano prawie w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt. Głównym kosztem były tu pasze, stanowiące około 65% wartości kosztów bezpośrednich.

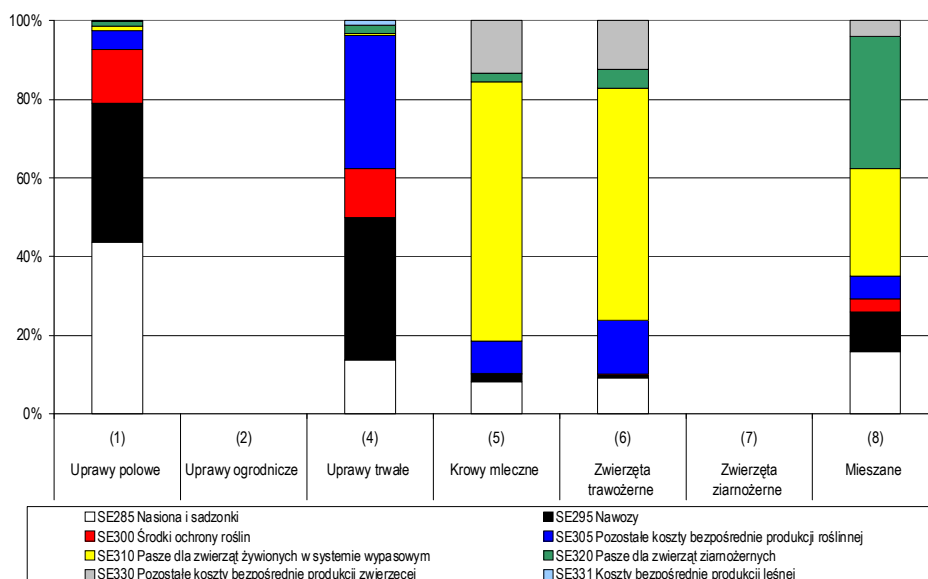
Na tle wszystkich typów produkcji w gospodarstwach z produkcją mieszaną zaznaczył się wysoki udział kosztów pasz dla zwierząt ziarnożernych – około 34%.

Wyniki rachunkowości w roku 2011 potwierdziły po raz kolejny, że w gospodarstwach ekologicznych nie stosuje się prawie środków ochrony roślin z zakupu. Ich udział zaznaczył się najwyraźniej w gospodarstwach z uprawami polowymi i trwałymi, w których stanowiły 13-14% wartości kosztów bezpośrednich.

Wykres 15 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

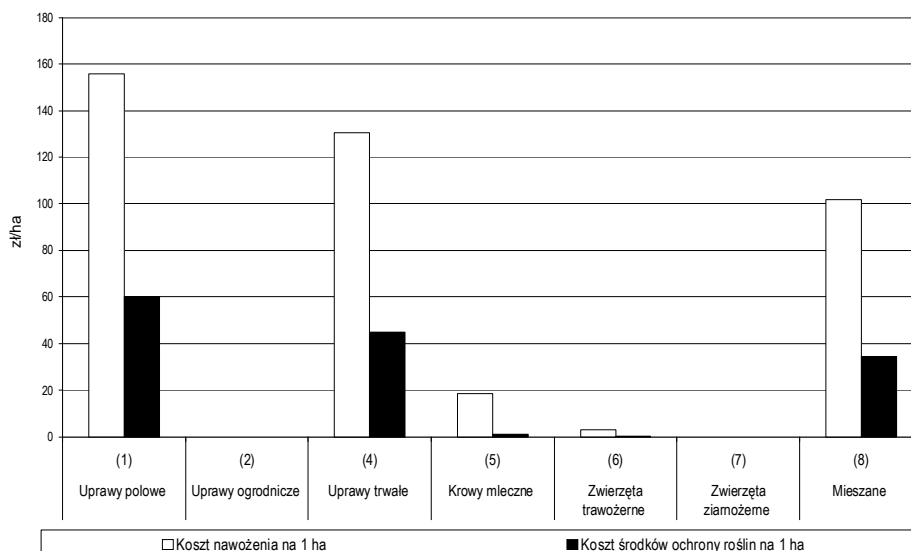
Wykres 16   **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

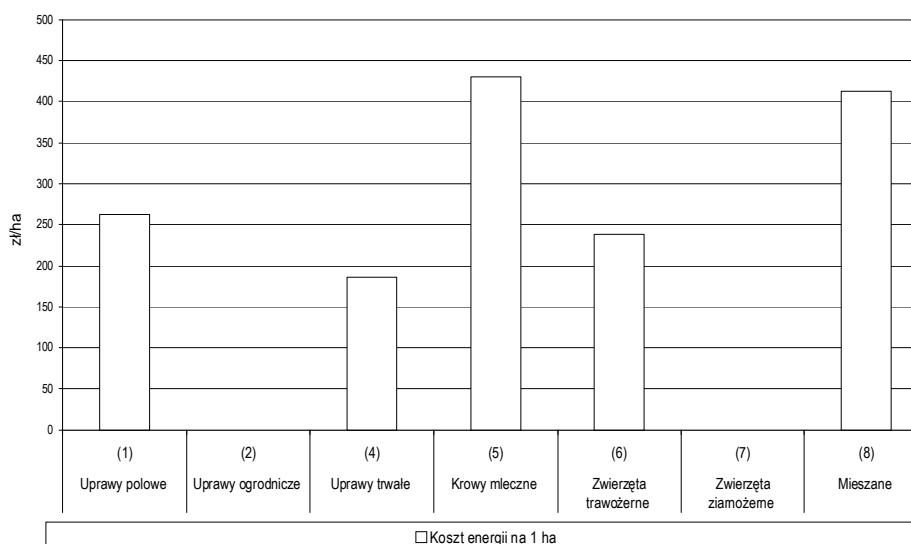
Zróżnicowanie udziału poszczególnych składników w strukturze kosztów bezpośrednich jest zależne od kierunku produkcji. Zilustrował to Wykres 16. O wydajności produkcji, zwłaszcza roślinnej, decydują w dużym stopniu nakłady zastosowanych plonotwórczych środków produkcji. Dla gospodarstw ekologicznych Polskiego FADN charakterystyczny jest niski poziom intensywności produkcji, wyrażający się niskim zużyciem nawozów i środków ochrony roślin. To przekłada się na niskie obciążenie kosztami w przeliczeniu na hektar użytków rolnych. Najwyższe koszty nawożenia i ochrony roślin poniosły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych. Koszty nawożenia w tych gospodarstwach wyniosły średnio około 150 zł/ha a ochrony roślin 60 zł/ha (Wykres 17). Nieco niższy poziom tych kosztów odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (odpowiednio 140 zł/ha i 45 zł/ha). Niskie kwoty wydatkowane na ochronę nie dziwią jednak, gdy wziąć pod uwagę strukturę upraw trwałych, wśród których występują między innymi duże arealty orzechów, najczęściej nieowocujących czy aronii. Prezentowane wyniki są średnimi arytmetycznymi z całego zbioru upraw trwałych; mogą więc nie odzwierciedlać kosztów ochrony ponoszonych w uprawach sadowniczych znacznie mniejszych obszarowo, wchodzących w skład upraw trwałych.

Odnosnie kosztów nawożenia można uznać, że w przypadku gospodarstw prowadzących produkcję mleka, a zwłaszcza żywca wołowego zrezygnowano z zakupu nawozów. Zaledwie 20 zł/ha wydano na nawozy w gospodarstwach produkujących mleko (Wykres 17). Jednak należy pamiętać, że w metodyce FADN w kosztach nawożenia nie uwzględnia się zużycia własnych nawozów, które w gospodarstwach ekologicznych są podstawą nawożenia.

Wykres 17 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

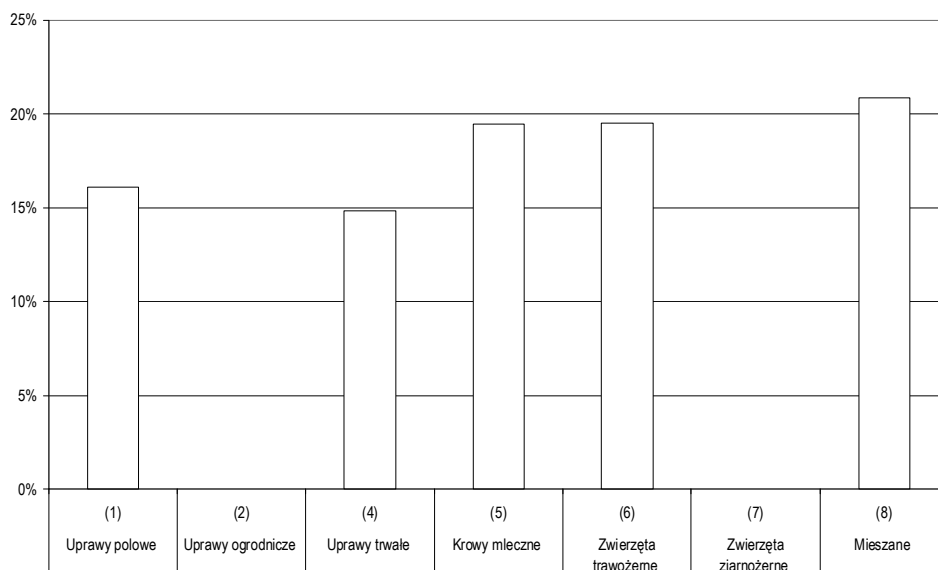
Wykres 18 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

Wykres 18 ilustruje koszt energii poniesiony na jednostkę powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych. Pojęcie energii obejmuje w tym wypadku energię elektryczną i paliwa. Największe koszty tego rodzaju poniesiono w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka i produkcji mieszanej. Wynosiły odpowiednio 430 i 413 zł na 1 ha. W przypadku pozostałych typów koszty energii były znacznie niższe i kształtowały się od około 190 do 260 zł/ha.

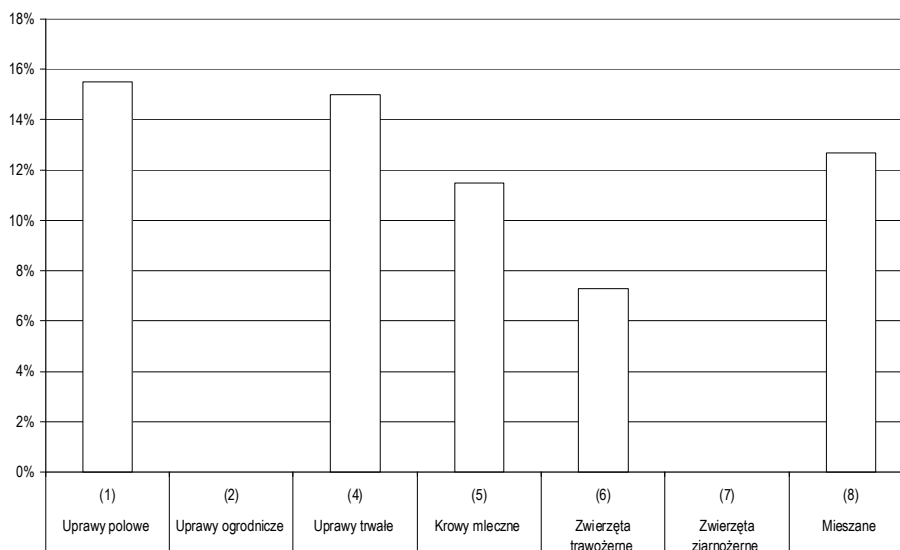
Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wahał się od 15 do 21%. Na najniższym poziomie ukształtował się w gospodarstwach z uprawami trwałymi, a na najwyższym w gospodarstwach z produkcją mieszaną (patrz: Wykres 19).

Wykres 19   **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych**

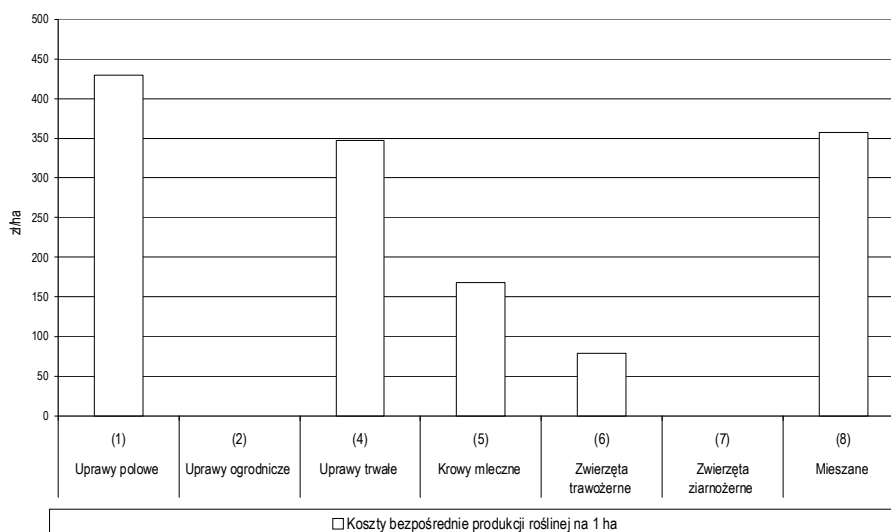
Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych i uprawach trwałych wykazywały najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto – na poziomie około 15%. Najmniejszy udział tych kosztów wystąpił w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt trawożernych (7%) (patrz: Wykres 20).

Wykres 20   **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

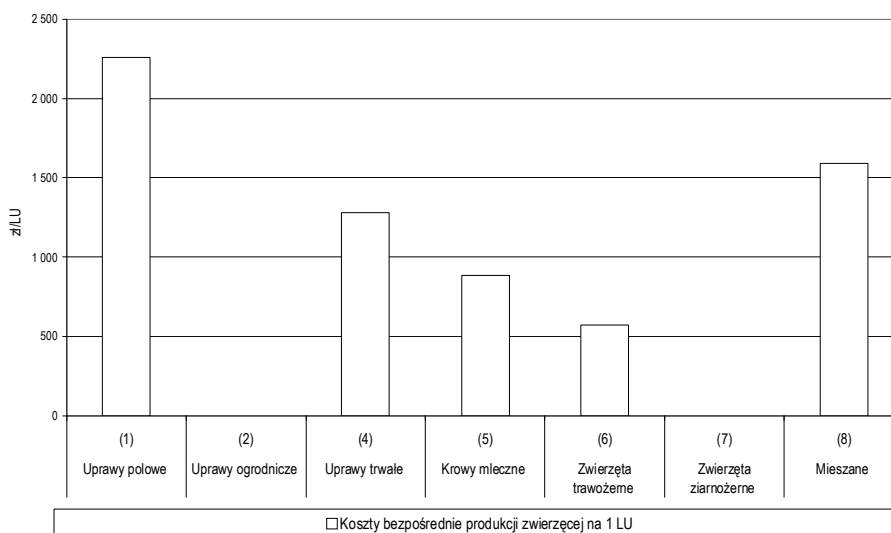
Jak wskazuje Wykres 21 wyższe koszty produkcji roślinnej ponosiły gospodarstwa, których celem jest wytwarzanie produktów roślinnych, a nie produktów zwierzęcych. Zatem w gospodarstwach z uprawami polowymi, trwałymi i mieszaną produkcją koszty te kształtowały się w przedziale od 430 do 360 zł/ha. W gospodarstwach z produkcją zwierzęcą były nawet kilkukrotnie niższe.

Wykres 21 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

W przypadku kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej poniesionych na 1 LU najwyższy był koszt chowu zwierząt w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych – około 2 300 zł/LU. W gospodarstwach prowadzących produkcję mleczną i opasy koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU były niskie w porównaniu do polowych. Kształtowały się w granicach 600-800 zł/LU. Świadczy to o wyborze bardzo ekstensywnego modelu produkcji w tych gospodarstwach (Wykres 22).

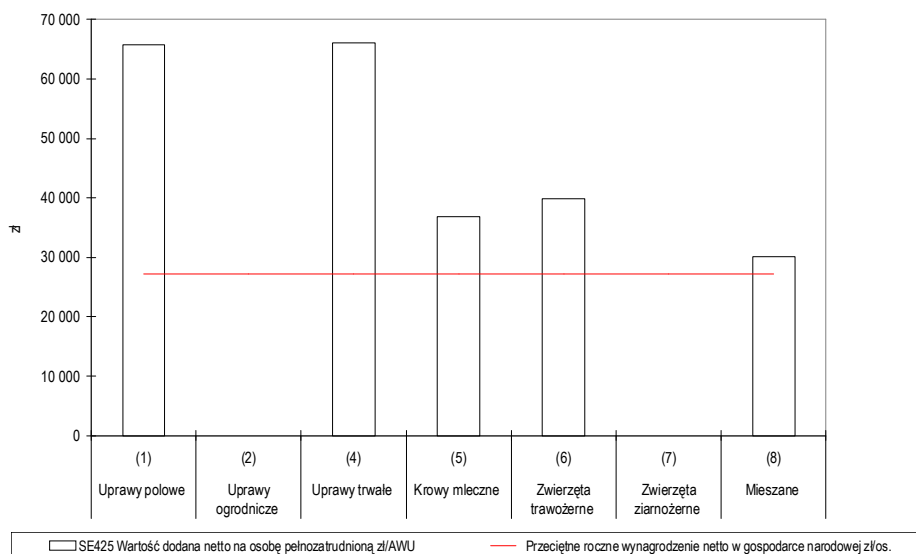
Wykres 22 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

Wykres 23 przedstawia wartość dodaną netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną ogółem według typów rolniczych. W 2011 roku średnia wartość tego wskaźnika dla wszystkich typów gospodarstw była wyższa niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej, wynoszące 27 227 zł⁴. Ponad dwukrotnie większą od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem osiągnęły gospodarstwa z uprawami trwałymi (66 055 zł) oraz prowadzące uprawy polowe (65 824 zł).

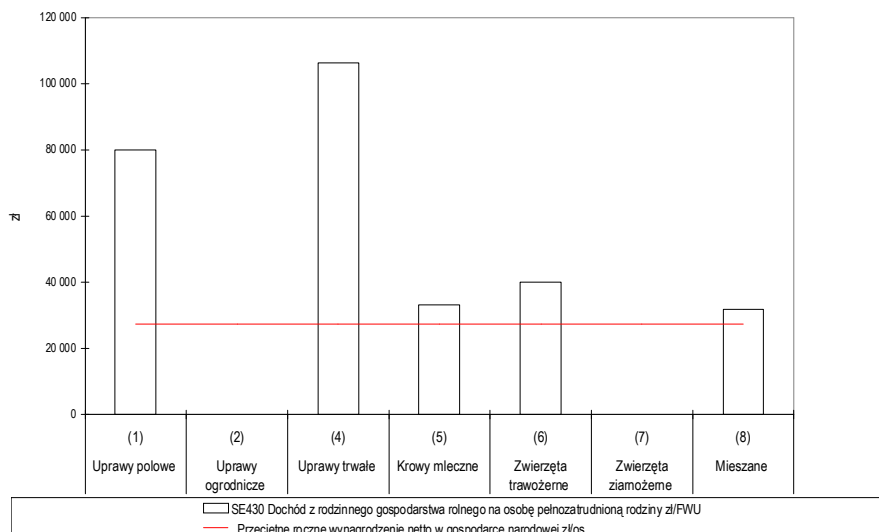
Wykres 23 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Wykres 24 wskazuje, że w zakresie średniego poziomu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą (FWU) uformowały się wśród analizowanych typów produkcji dwie grupy. Pierwsza obejmuje gospodarstwa z uprawami polowymi i z uprawami trwałymi, osiągające od około 80 do 105 tys. zł/FWU. W drugiej grupie były zaś gospodarstwa około 3-razy słabsze pod tym względem – mleczne, z produkcją mieszaną i prowadzące chów bydła opasowego. Dochód w ich przypadku kształtował się na poziomie niewiele wyższym od poziomu średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, to jest w granicach 31-33 tys. zł.

⁴ Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

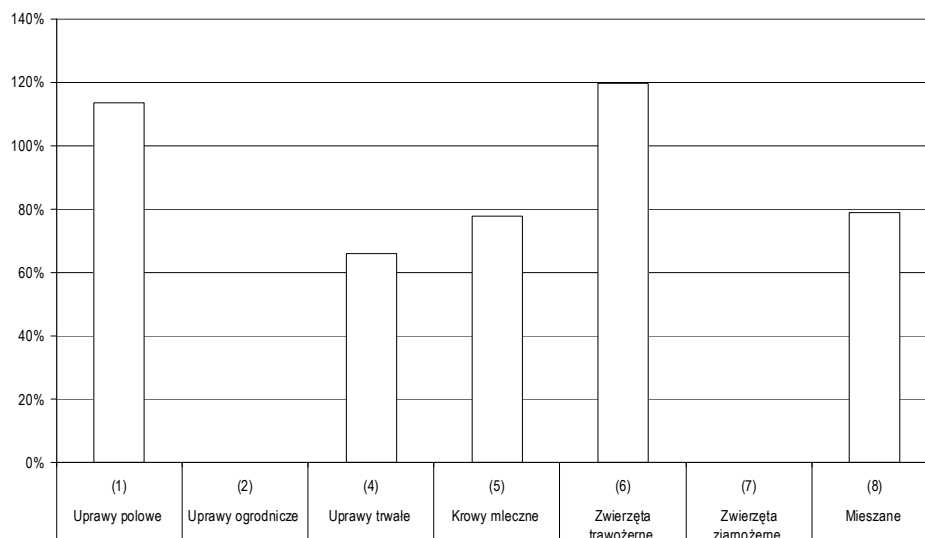
Wykres 24 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Wykres 25 przedstawia wpływ dopłat na wynik ekonomiczny gospodarstw. W dwóch typach uprawy polowe i zwierzęta trawożerne rolnicy ponieśli straty z tytułu realizowanego programu produkcji. W tych gospodarstwach około 14-20% wartości pozyskanych dopłat posłużyło do pokrycia kosztów produkcji, a reszta stanowiła DzRGR. Najmniejsze znaczenie miały dopłaty do działalności operacyjnej w tworzeniu dochodu gospodarstw z uprawami trwałymi (66%). W tych gospodarstwach w 2011 roku uzyskano znaczną nadwyżkę wartości produkcji nad poniesionymi kosztami. W gospodarstwach mlecznych i z produkcją mieszaną dopłaty dochodziły do 80% wartości DzRGR.

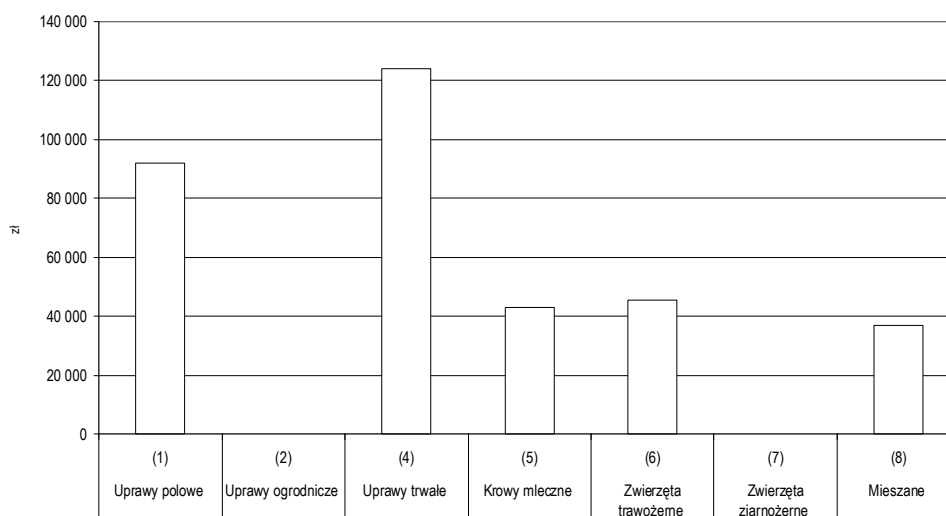
Wyniki gospodarstw ekologicznych w Polskim FADN wskazują, że za wyjątkiem typu uprawy trwałe w 2011 roku produkcja w systemie ekologicznym była możliwa jedynie dzięki dopłatom do działalności operacyjnej.

Wykres 25 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

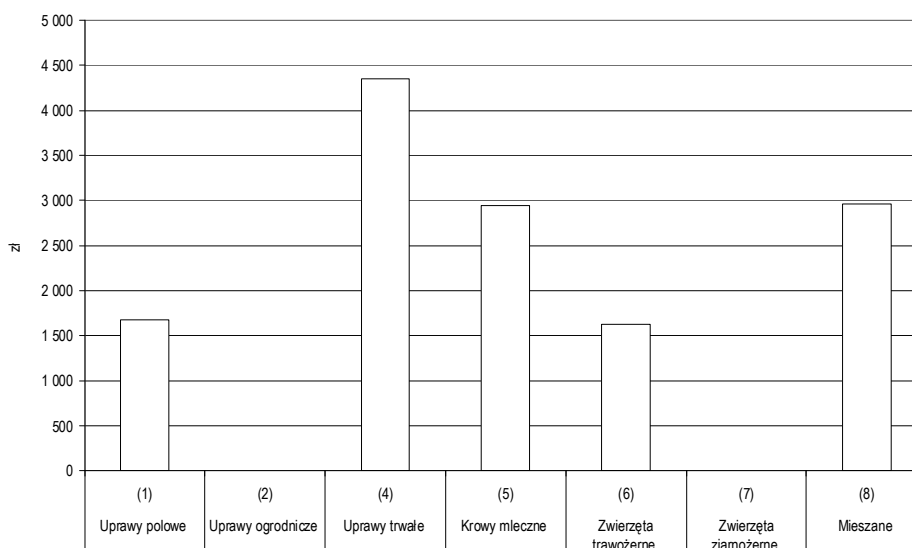
Wykres 26 wskazuje, że dochód pieniężny brutto mierzony przepływem pieniężnym na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był najwyższy w przypadku gospodarstw specjalizujących się w uprawach trwałych i wynosił prawie 124 tys. zł. Drugi co do wartości najwyższy wynik osiągnęły gospodarstwa nastawione na uprawy polowe, około 90 tys. zł/FWU. Potencjalnie więc w tych dwóch typach gospodarstw rolnicy mieli najwyższą dynamiczną płynność płatniczą. Gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych, bydła opasowego i produkcji mieszanej wykazywały się ponad 2-krotnie niższą wartością przepływów pieniężnych. Wyniki te są jednak ściśle związane z niższą co najmniej 2-krotnie wartością dochodów na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika.

Wykres 26 Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według typów rolniczych

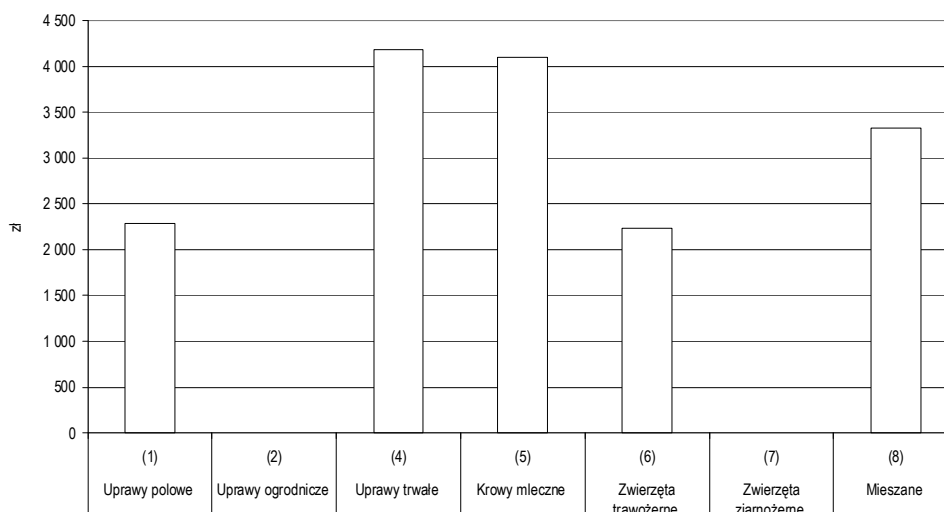

Analizując wartość dodaną netto na 1 ha UR (WDN) (Wykres 27) obserwujemy, że wykazuje ona duże zróżnicowanie między typami produkcji, podobnie jest w przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) – Wykres 28. WDN jest liczona na 1 ha powierzchni użytków rolnych ogółem, a DzRGR na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych. Korzystne dla rolników jest wdzierżawianie jak największych areatów ziemi, gdyż koszty dzierżawy są dość niskie, a przychody z tytułu użytkowania znacznie wyższe. Dlatego na ogół dochód na jednostkę użytków rolnych własnych bywa wyższy od wartości dodanej netto. Wartość dodana netto służy opłaceniu zużytych w procesie produkcji czynników wytwórczych (obcych i własnych). Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego jest natomiast nadwyżką należną rolnikowi po opłaceniu kosztów czynszów dzierżawnych, odsetek, pracy obcej. W 2011 roku za wyjątkiem typu uprawy trwałe wartość DzRGR na jednostkę powierzchni użytków rolnych własnych była wyższa niż wartość dodana netto.

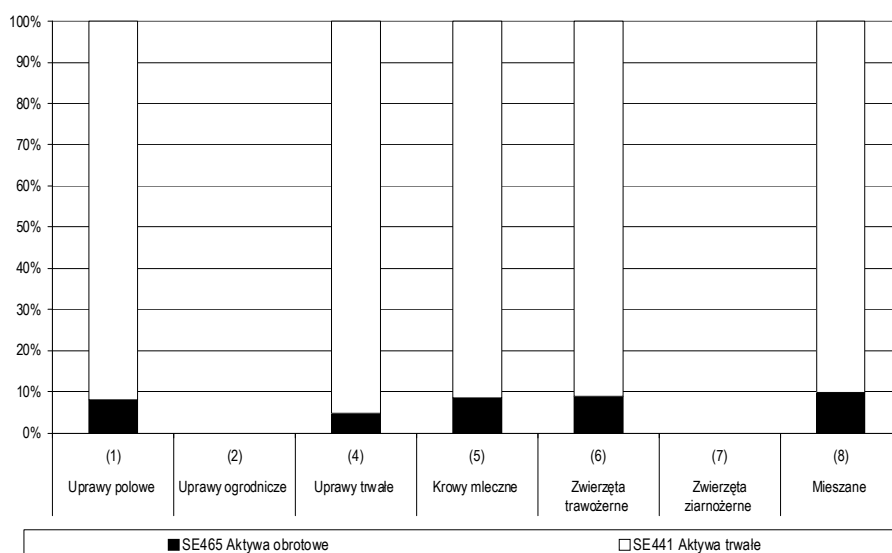
Wykres 27   **Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych**

Wykres 28 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

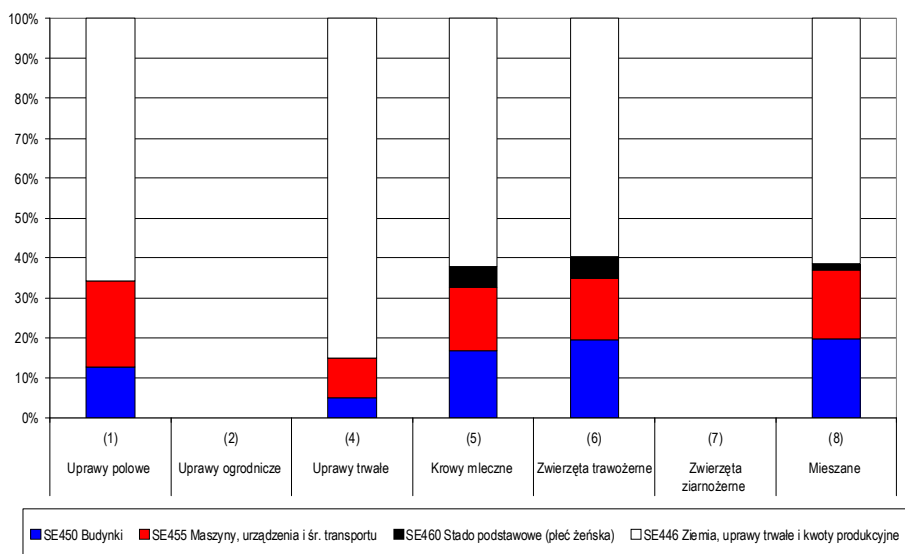
Wykres 29 Struktura aktywów według typów rolniczych

W strukturze aktywów poszczególnych typów produkcji dominowały aktywa trwałe, ale wśród nich wyróżniały się gospodarstwa z uprawami trwałymi z nieco wyższym ich udziałem (95%) w porównaniu do pozostałych (90-92%) (Wykres 29). Tym samym udział aktywów obrotowych pozostawał na poziomie co najwyżej 10% (gospodarstwa z produkcją mieszaną).

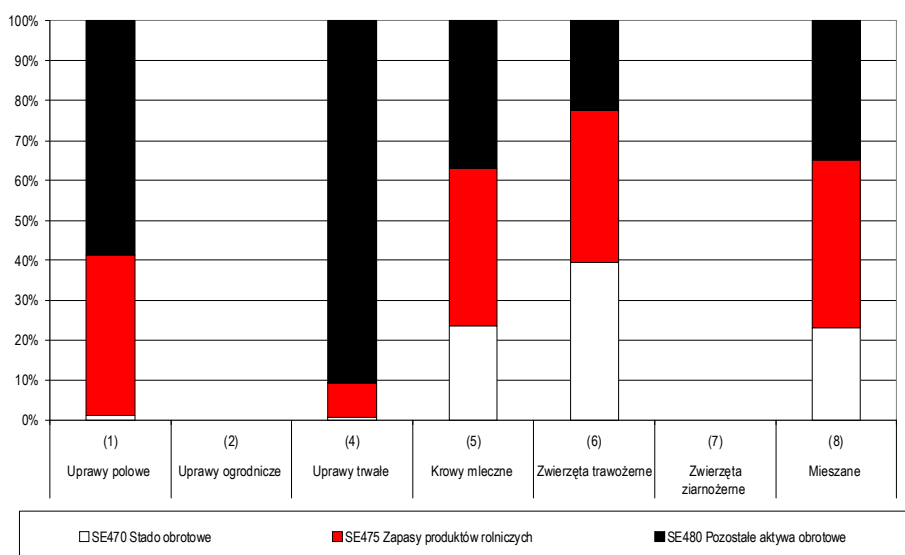
W aktywach trwałych największy udział we wszystkich typach rolniczych stanowiła ziemia z nasadzeniami upraw trwałych i kwotami produkcyjnymi (od 60 do 85%). Budynek stanowiły największą część aktywów trwałych (17-20%) w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt (Typ 5 i 6) oraz produkcję mieszaną. Natomiast najniższy udział budynków oraz maszyn i urządzeń w aktywach trwałych był w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych (patrz Wykres 30).

Wykres 30   **Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych**

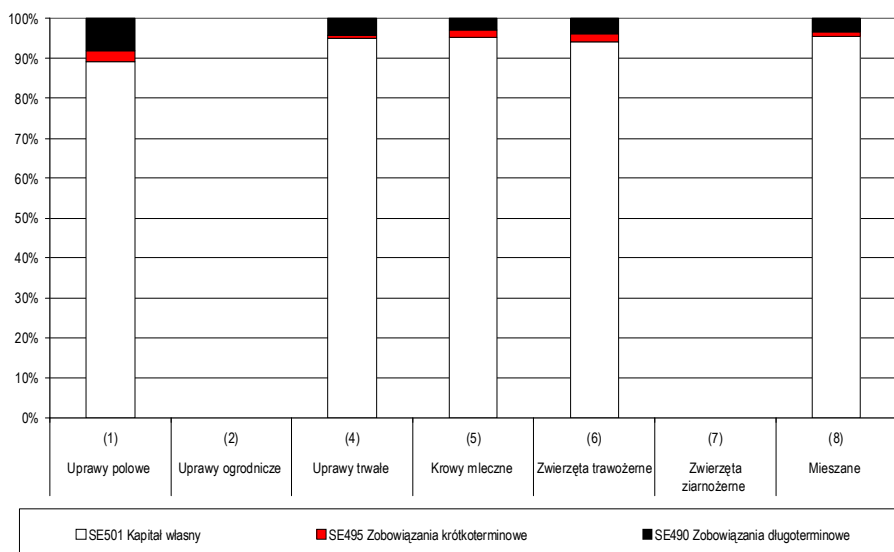

W strukturze aktywów obrotowych gospodarstw ekologicznych występowało duże zróżnicowanie w zależności od typu rolniczego. W przypadku gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej udział stada obrotowego wynosił od 23% w gospodarstwach mlecznych i mieszanych do 39% w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych. Zapasy produktów rolniczych za wyjątkiem gospodarstw z uprawami trwałymi stanowiły około 40% aktywów obrotowych. W gospodarstwach z uprawami trwałymi najwyższy udział stanowiły pozostałe aktywa obrotowe (91%). W tej pozycji ujęte są m.in. należności krótkoterminowe, gotówka w kasie i na rachunku bankowym (patrz: Wykres 31).

Wykres 31   **Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych**

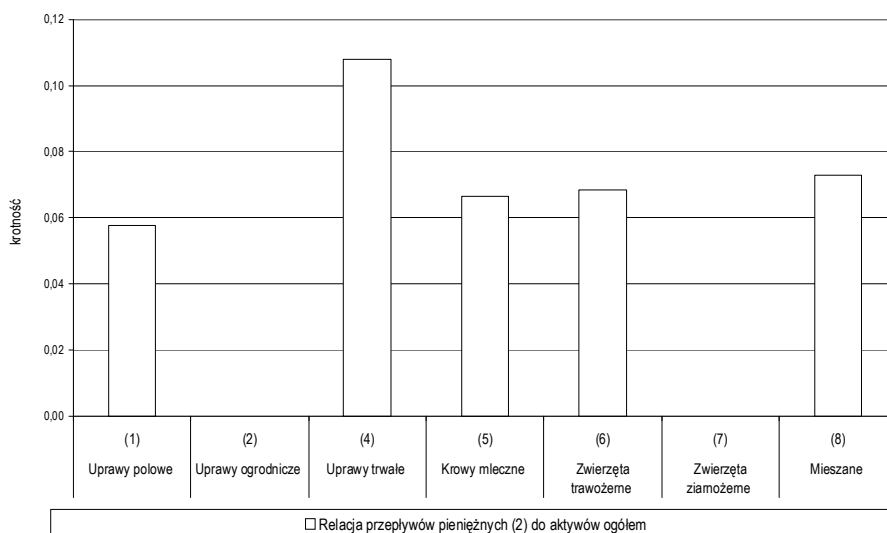

Wykres 32   **Struktura pasywów według typów rolniczych**

Struktura finansowania majątku była zbliżona we wszystkich typach rolniczych. Gospodarstwa ekologiczne funkcjonowały głównie w oparciu o kapitał własny stanowiący około 95% wartości majątku w czterech typach produkcji (Typ 4, 5, 6 i 8) i około 90% w typie uprawy polowe. Zobowiązania długo- i krótkoterminowe stanowiły zaledwie niewielki odsetek w strukturze pasywów (patrz: Wykres 32). Jedynie w przypadku gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych zobowiązania krótko- i długoterminowe stanowiły około 11% w strukturze pasywów.

Wykres 33   **Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych**

Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem ukazuje efektywność środków finansowych ulokowanych w majątku gospodarstwa rolnego. Oznacza więc tempo zwrotu tych środków, czyli im szybciej to następuje tym większa jest efektywność. Najwyższym poziomem zwrotu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych. Najniższy poziom zwrotu wykazywały gospodarstwa zajmujące się uprawami polowymi. Nieco wyższym poziomem zwrotu niż w przypadku upraw polowych charakteryzowały się pozostałe trzy typy gospodarstw (patrz: Wykres 33).

3.2. Wyniki standardowe według klas wielkości ekonomicznej

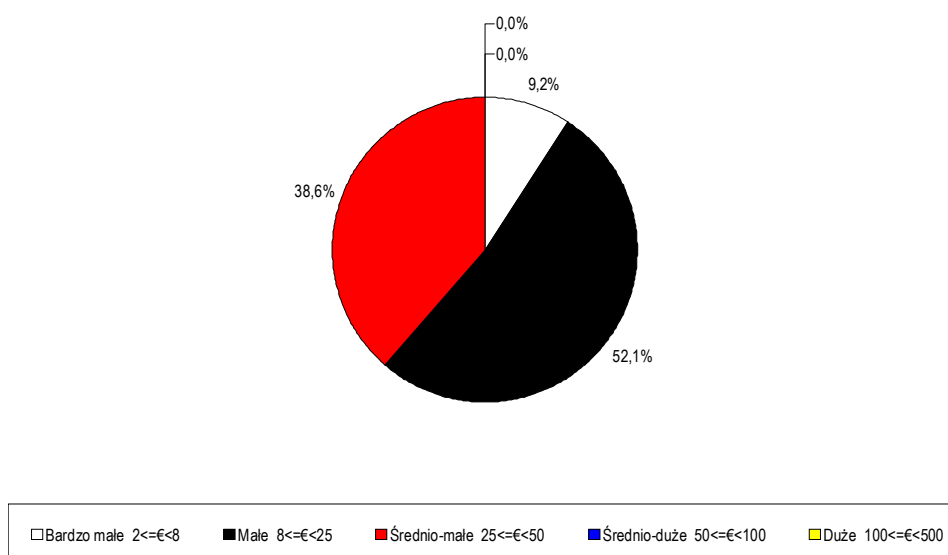
3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

Certyfikowane gospodarstwa ekologiczne prowadzące rachunkowość w Polskim FADN posiadały w większości wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 50 tys. euro Standardowej Produkcji (SO).

Spośród 270 gospodarstw tylko 20 posiadało rozmiar ekonomiczny większy od 50 tys. euro SO. Z tej liczby 13 gospodarstw lokowało się w klasie średnio-duże (50= $\leq$ 100 tys. euro SO) i 7 w klasie duże (100= $\leq$ 500 tys. euro SO). W 2011 roku w próbie Polskiego FADN nie było gospodarstw o wielkości ekonomicznej powyżej 500 tys. euro SO. Wyniki gospodarstw dużych i bardzo-dużych ze względu na liczebność mniejszą niż 15 nie są publikowane. W związku z tym analiza dotyczy tylko gospodarstw należących do trzech klas wielkości ekonomicznej, zdefiniowanych jako bardzo małe, małe i średnio-małe. Reprezentowane one były kolejno przez 57, 152 i 41 obiektów.

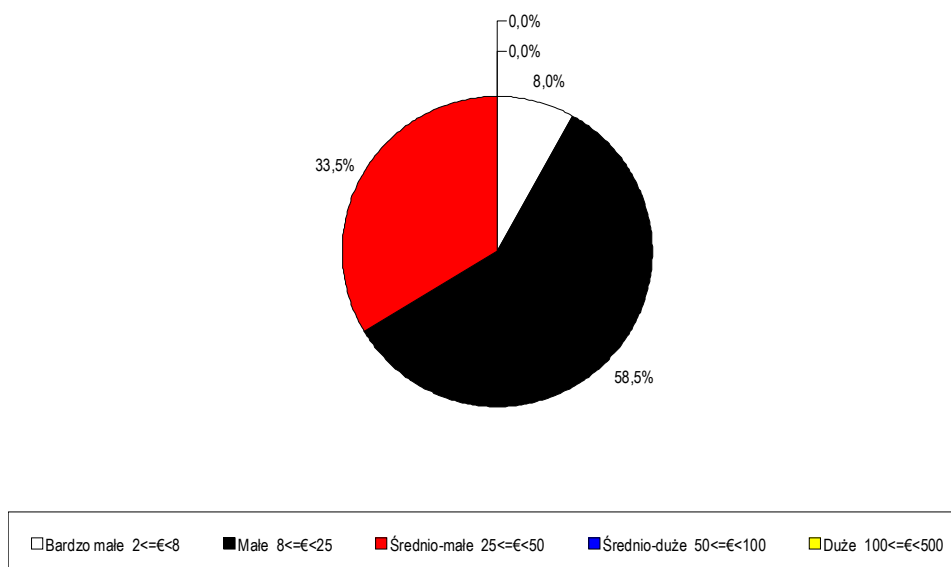
Przedstawiona struktura dla poszczególnych zmiennych (np. użytków rolnych, pogłowia zwierząt) na wykresach kołowych oznacza, że 100% stanowią dane tych trzech grup. Grupy z pozostałymi klasami są pominięte; podobnie jak na wykresach słupkowych. Rozkład użytków rolnych (UR) wskazuje, że w większości były one w posiadaniu gospodarstw małych (52,1%) i średnio-małych (38,6%) (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

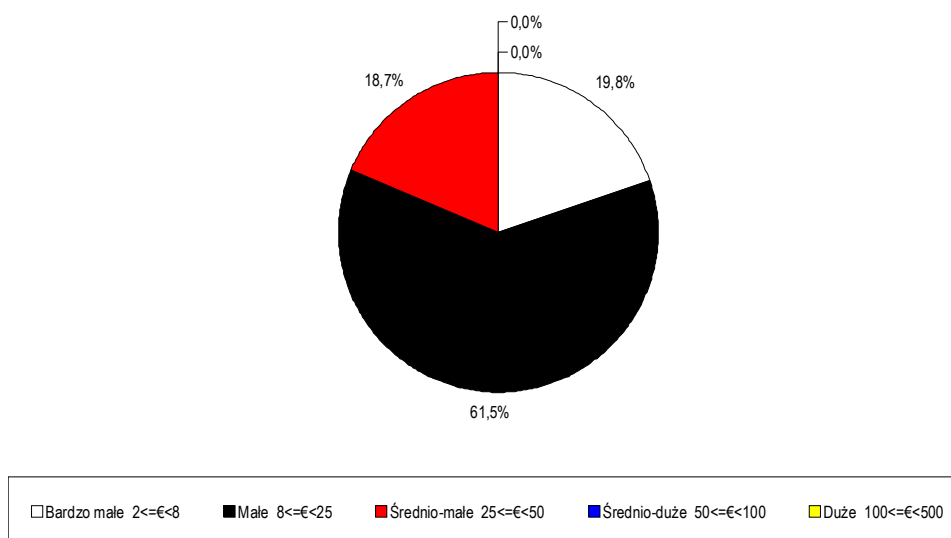
Jak wynika z danych na wykresie 35 koncentracja pogłowia zwierząt wyrażonych w jednostkach przeliczeniowych LU wystąpiła w grupie gospodarstw małych (58,5%). Gospodarstwa średnio-małe skupiały 33,5%, a bardzo małe 8,0% LU (patrz: Wykres 35).

Wykres 35   **Pogłowie zwierząt według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)**

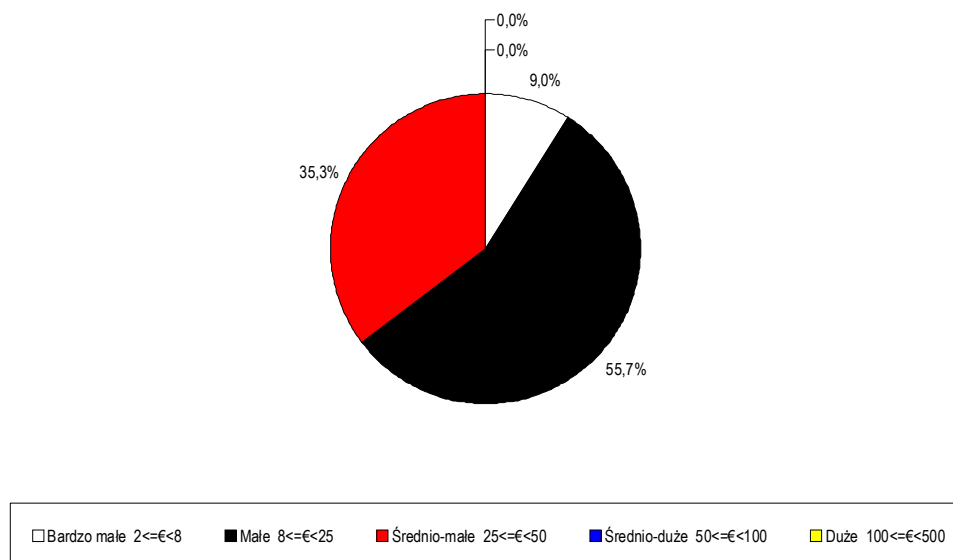
Nakłady pracy określone w AWU w 2011 roku skoncentrowane były w gospodarstwach małych pod względem wielkości ekonomicznej (61,5% ogółu zasobów siły roboczej). Pozostałe dwie grupy dysponowały podobnymi zasobami pracy (po około 19%) mimo ponad 4-krotnie wyższych zasobów użytków rolnych w gospodarstwach średnio-małych (patrz: Wykres 36). Duże zasoby pracy w gospodarstwach o najniższej wielkości ekonomicznej są najczęściej przyczyną niskiej wydajności pracy.

Wykres 36   **Nakłady pracy według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)**

W próbie Polskiego FADN w 2011 roku na 100% Standardowej Produkcji wytworzonej przez 3 grupy gospodarstw aż 55,7% przypadło na gospodarstwa małe, o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO. Najmniejszy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji miały gospodarstwa bardzo małe (klasa $2 \leq 8$ tys. euro SO), czyli w przypadku Polski posiadające wielkość ekonomiczną od 4 do 8 tys. euro SO (patrz: Wykres 37). Udział Standardowej Produkcji z gospodarstw w poszczególnych klasach był dość proporcjonalny do udziału ziemi w tych samych klasach wielkości ekonomicznej (Wykres 34).

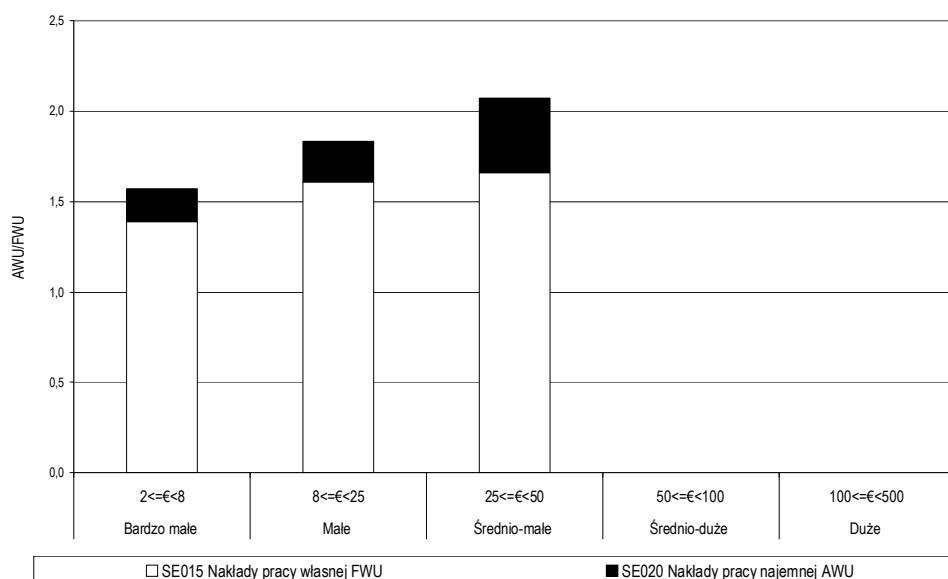
Wykres 37 Wartość Standardowej Produkcji (SO) według klas wielkości ekonomicznej

3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

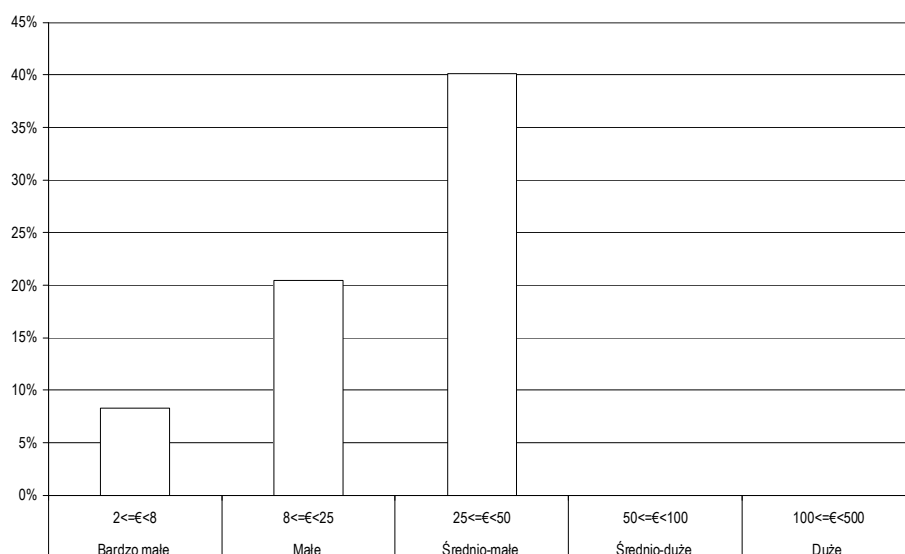
W gospodarstwach sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem wartości tej zmiennej – od 1,57 do 2,07 AWU. Swą działalność gospodarstwa prowadziły głównie w oparciu o własną siłę roboczą. Nakłady pracy najemnej stanowiły od około 11 (gospodarstwa bardzo małe) do 20% (gospodarstwa średnio-małe) wielkości nakładów ogółem (patrz: Wykres 38).

Wykres 38 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

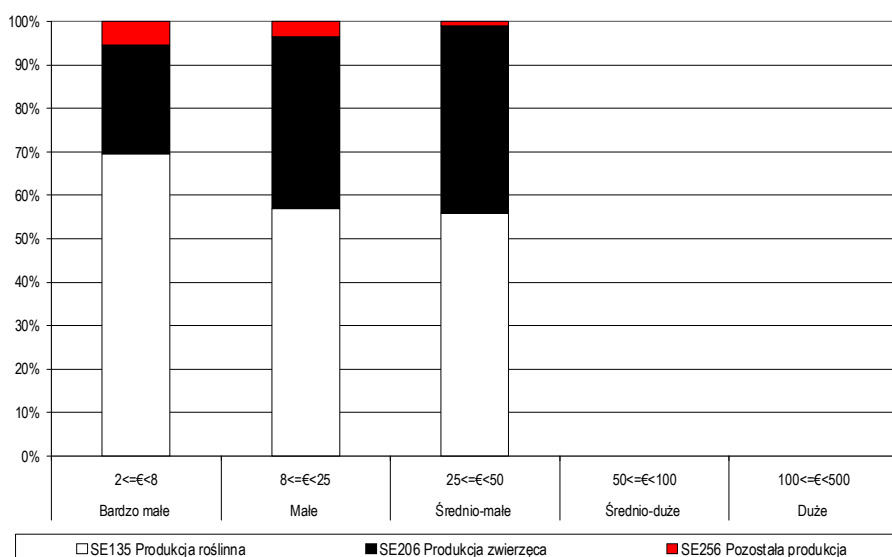
Między analizowanymi grupami gospodarstw istniały istotne różnice w strukturze własnościowej użytków rolnych. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa zwiększał się udział ziemi dodzierżawionej (Wykres 39). Najwięcej gruntów dzierżawiły gospodarstwa średnio-małe – ich udział wynosił 40% ogółu użytków rolnych. Gospodarstwa bardzo małe dodzierżawiały mniej niż 10% użytków rolnych.

Wykres 39   **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

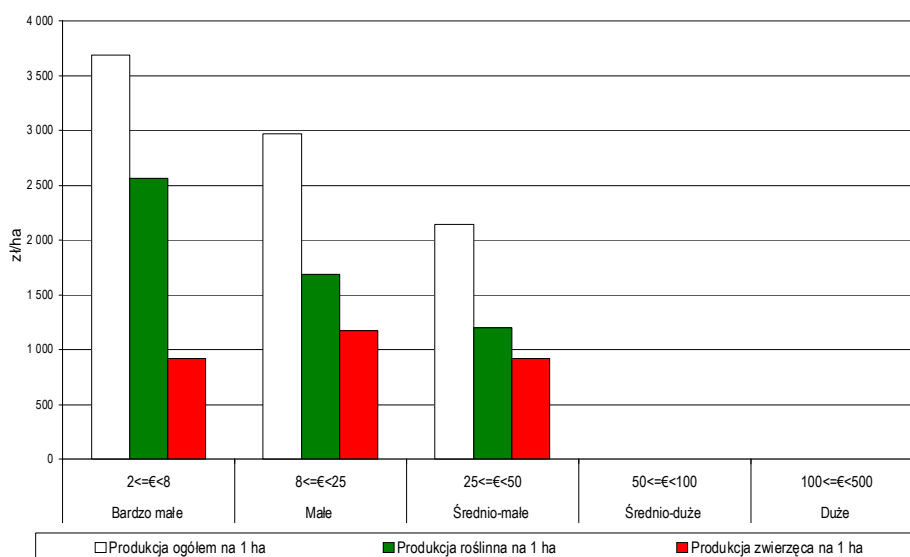

W strukturze produkcji wszystkich klas gospodarstw pogrupowanych według wielkości ekonomicznej dominowała produkcja roślinna. Jej udział wynosił około 70% w gospodarstwach najstarszych ekonomicznie (bardzo małych) i około 55% w pozostałych dwóch grupach. Produkcja zwierzęca stanowiła najwięcej w gospodarstwach średnio-małych (patrz: Wykres 40). Niewielki był we wszystkich grupach odsetek produkcji pozostałej; najwięcej stanowiła w gospodarstwach bardzo małych (około 5%).

Wykres 40   **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Wykres 41 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

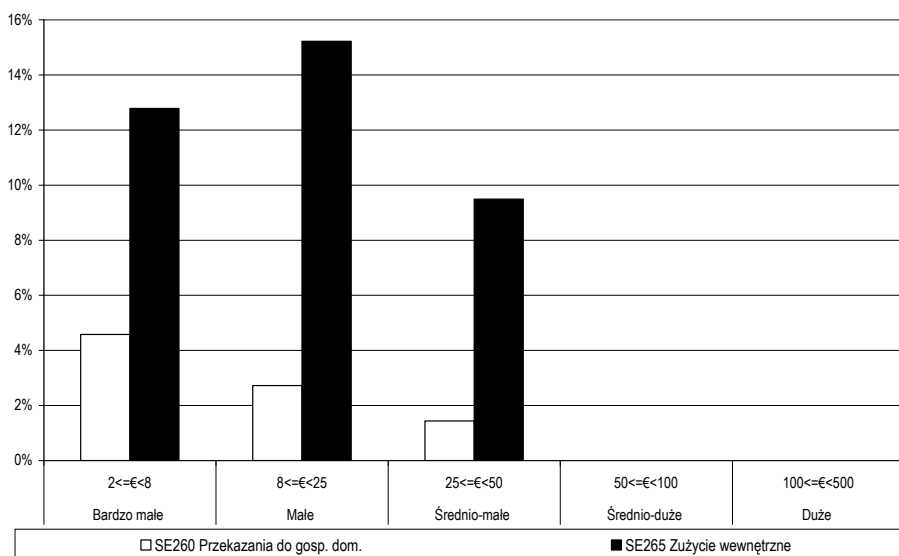

Produkcja ogółem na 1 ha UR wynosiła średnio od około 3700 zł w gospodarstwach bardzo małych do 2600 zł w gospodarstwach średnio-małych. Zatem wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstw następował spadek produktywności ziemi (Wykres 41). Przyczyną był głównie spadek wartości produkcji roślinnej, z tym że różnice w jej wartości między gospodarstwami bardzo-małymi i średnio-małymi były jeszcze większe, bo ponad 2-krotne. We wszystkich trzech grupach gospodarstw na podobnym poziomie utrzymywała się natomiast produkcja zwierzęca.

Z obserwacji danych dla ogółu gospodarstw prowadzących rachunkowość FADN, czy gospodarstw pogrupowanych według regionów FADN wynika, że produktywność ziemi rosta w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej. W przypadku badanych gospodarstw ekologicznych miała miejsce tendencja odwrotna. Spadek produktywności w gospodarstwach ekologicznych należy tłumaczyć przede wszystkim odmiennym sposobem produkcji. Ma ona na ogół charakter ekstensywny, ukierunkowana jest na stosowanie wyłącznie naturalnych środków produkcji, wiele zabiegów agrotechnicznych wykonuje się ręcznie, co najłatwiej zrealizować w gospodarstwach mniejszych, które jak wykazują dane rachunkowe są bardzo zasobne we własną siłę roboczą. Ponadto jest to najczęściej efekt dobrze zorganizowanej produkcji, ukierunkowania na produkcję surowców niszowych (np. warzyw, owoców), przestrzegania zasad zamkniętego obiegu materii organicznej i wykorzystania dużych zasobów siły roboczej. W rezultacie te mniejsze gospodarstwa uzyskują wyższą produktywność ziemi.

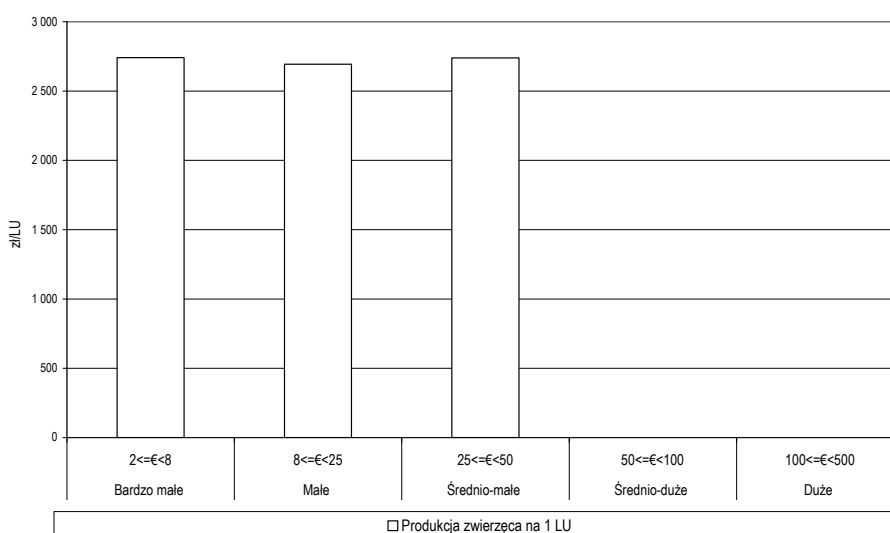
Wraz ze wzrostem średniej wielkości ekonomicznej gospodarstwa malała w strukturze produkcji ogółem wartość przekazania produktów i usług do użytku domowników. Na potrzeby wewnętrzne gospodarstwa przekazywano od około 10 do 15% wartości produkcji ogółem. Zatem w gospodarstwach najmniejszych ekonomicznie zużywano łącznie blisko 20% wytworzonej produkcji, co jest na ogół wyższą wartością niż w przypadku gospodarstw konwencjonalnych (patrz: Wykres 42).

Wykres 42   **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

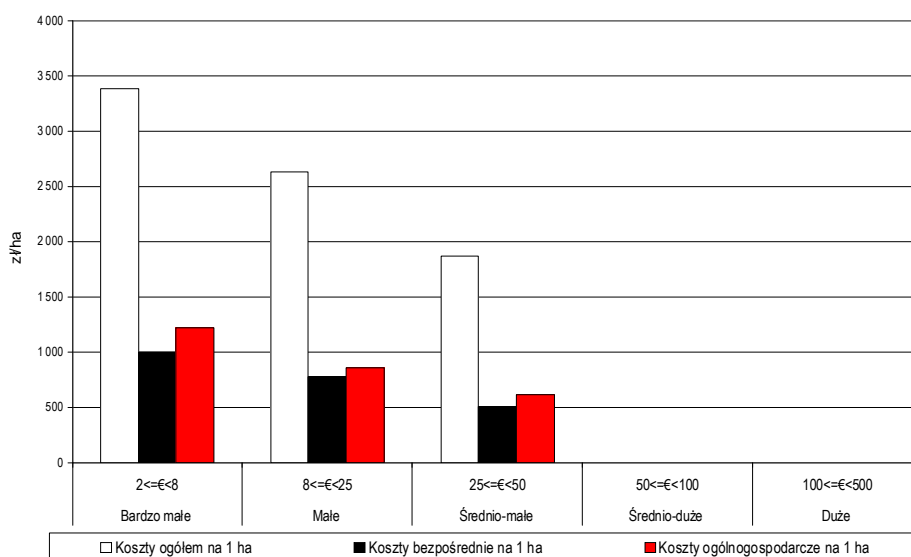

Średnia wartość produkcji zwierzęcej na jednostkę przeliczeniową zwierząt (LU) była dość wyrównana we wszystkich grupach gospodarstw – wynosiła około 2 600 zł/LU (patrz: Wykres 43).

Wykres 43   **Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej**

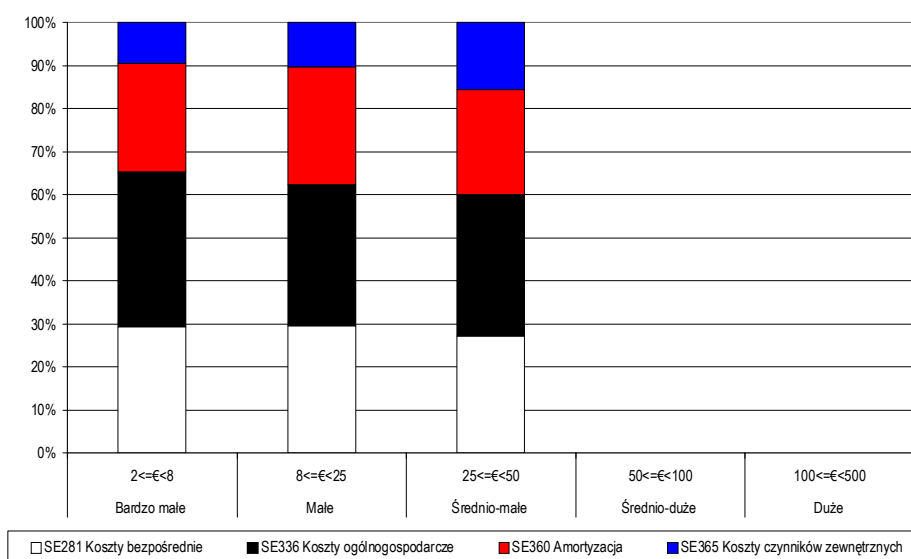
Wykres 44 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

Najwyższe koszty ogółem, a także koszty związane bezpośrednio z procesem produkcji (bezpośrednie i ogólnogospodarcze) na 1 ha UR poniesiono w gospodarstwach o najniższej klasie wielkości ekonomicznej. Koszty ogółem wynosiły około 3400 zł, a koszty bezpośrednie 1000 zł/ha. W gospodarstwach wielokrotnie silniejszych ekonomicznie (średnio-małe) w badanym zbiorze koszty bezpośrednie oraz koszty ogólnogospodarcze były aż 2-krotnie niższe.

Podobnie jak wartość produkcji, ze wzrostem wielkości ekonomicznej następował spadek kosztów ogółem, ogólnogospodarczych oraz bezpośrednich na 1 ha. Zatem ze wzrostem potencjału ekonomicznego gospodarstw ekologicznych następowało obniżenie intensywności produkcji (patrz: Wykres 44).

Wykres 45 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

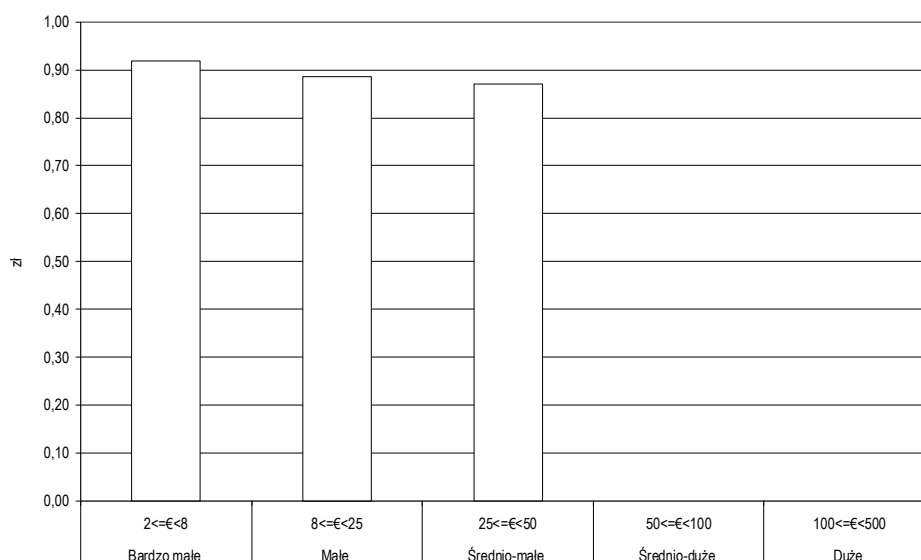

W strukturze kosztów ogółem analizowanych trzech grup gospodarstw dość zbliżony był udział kosztów bezpośrednich (27-30%). Również udział kosztów ogólnogospodarczych różnił się między klasami tylko o około 3p.p. i wynosił 33-36%. W kosztach ogółem tych trzech grup gospodarstw udział tych kosztów malał ze wzrostem siły ekonomicznej. Wzrastał natomiast udział kosztów obcych czynników wytwórczych z 9 do około 15%. Koszty amortyzacji stanowiły w kosztach ogółem najwięcej w gospodarstwach małych (27,3%), czyli około 3% więcej niż w gospodarstwach o najniższym ich udziale (średnio-małych) (patrz: Wykres 45).

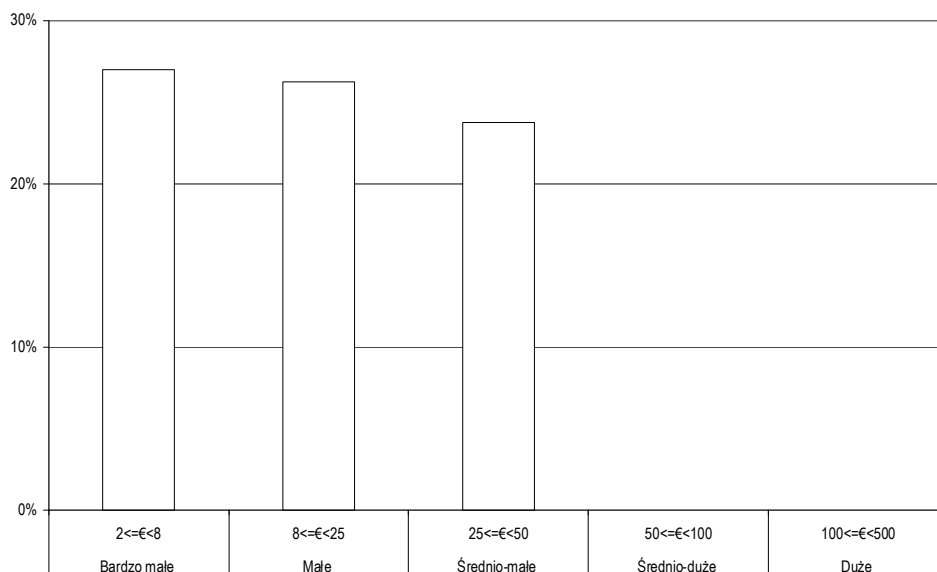
Dane zilustrowane na wykresie 46 wskazują, że w każdej z grup gospodarstw zachodziły korzystne relacje kosztów do poziomu produkcji. W każdym przypadku uzyskano nadwyżkę produkcji nad poniesionymi kosztami i wzrastała ona ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji był najniższy w gospodarstwach średnio-małych (patrz: Wykres 46).

Wykres 46 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

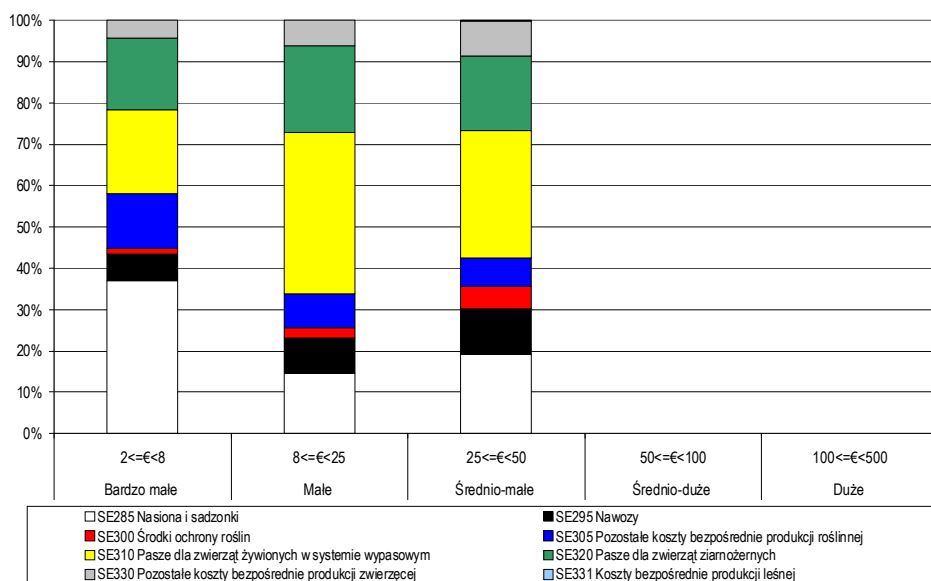
Wyniki rachunkowości w 2011 roku wskazują, że wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstw ekologicznych relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem miała tendencję malejącą. Koszty bezpośrednie były na poziomie 24-28% wartości produkcji ogółem (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

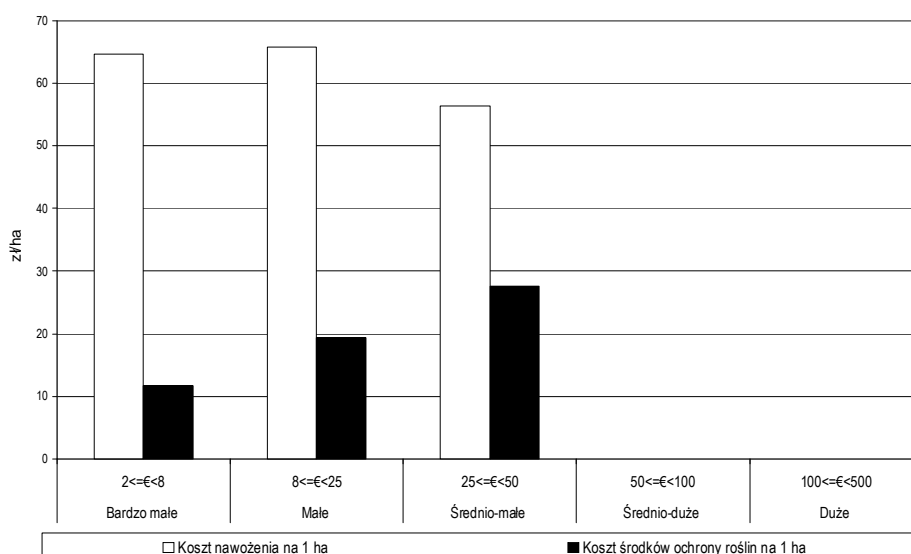

Struktura kosztów bezpośrednich gospodarstw należących do trzech najniższych klas wielkości ekonomicznej była bardzo zróżnicowana. W gospodarstwach bardzo małych dominujący udział (około 40%) miały koszty nasion i sadzonek, w pozostałych dwóch grupach natomiast łączne koszty pasz dla zwierząt chowanych w gospodarstwach (50-60%). Środki ochrony roślin miały raczej śladowy udział w procesie produkcji, a nawozy pochodzące z zakupu stanowiły zaledwie około 4% w gospodarstwach o najmniejszej wielkości ekonomicznej i około 10% w gospodarstwach największych pod tym względem (patrz: Wykres 48).

Wykres 48 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

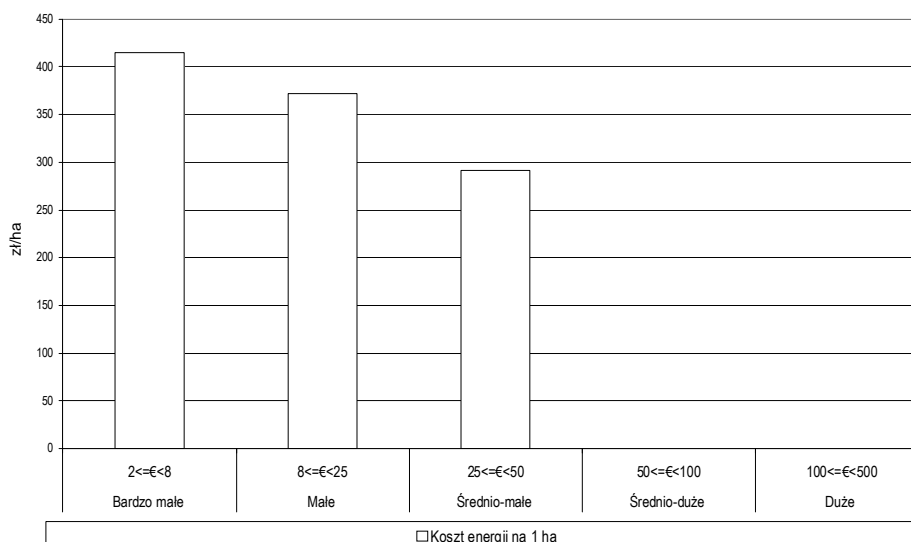

Wykres 49 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

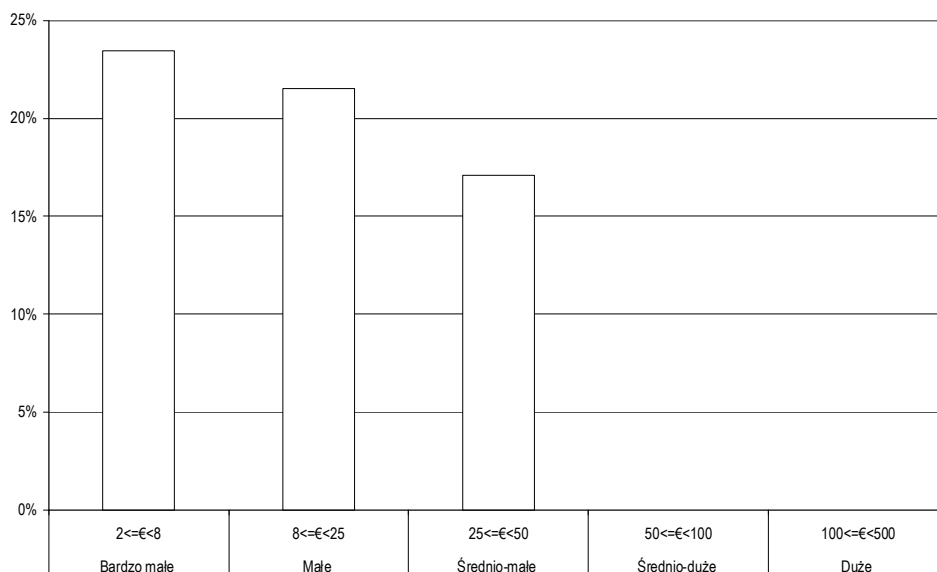
Jak wskazuje Wykres 49 w analizowanych gospodarstwach ekologicznych w 2011 roku intensywność produkcji mierzona poziomem poniesionych kosztów nawożenia i ochrony roślin była stosunkowo niska. Koszt nawożenia to zaledwie 55-65 zł/ha, a koszt środków ochrony roślin to około 12-28 zł/ha.

Wykres 50 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

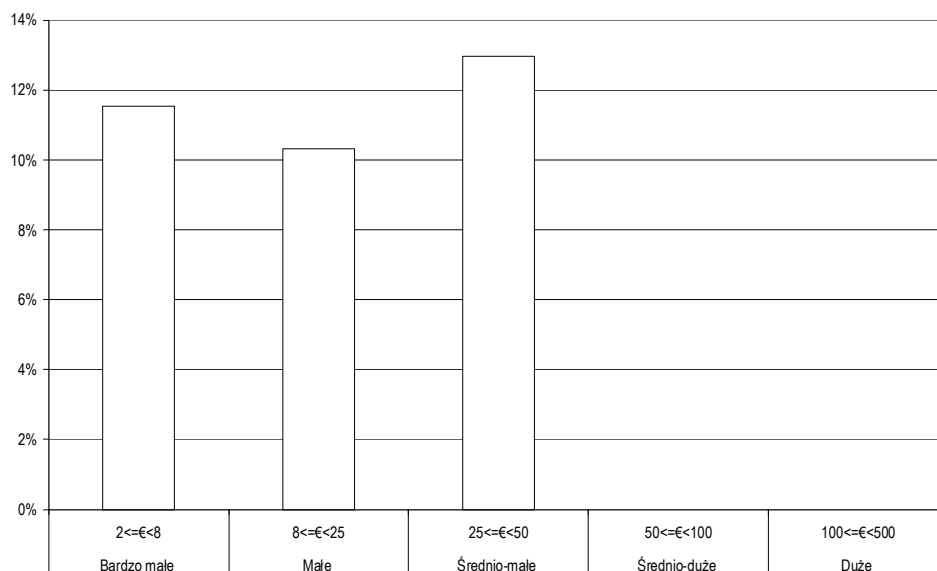
Koszty zużytych paliw i energii elektrycznej zmniejszały się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw; najwyższe były w gospodarstwach bardzo małych (400 zł/ha) (patrz: Wykres 50).

Wykres 51   **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej**

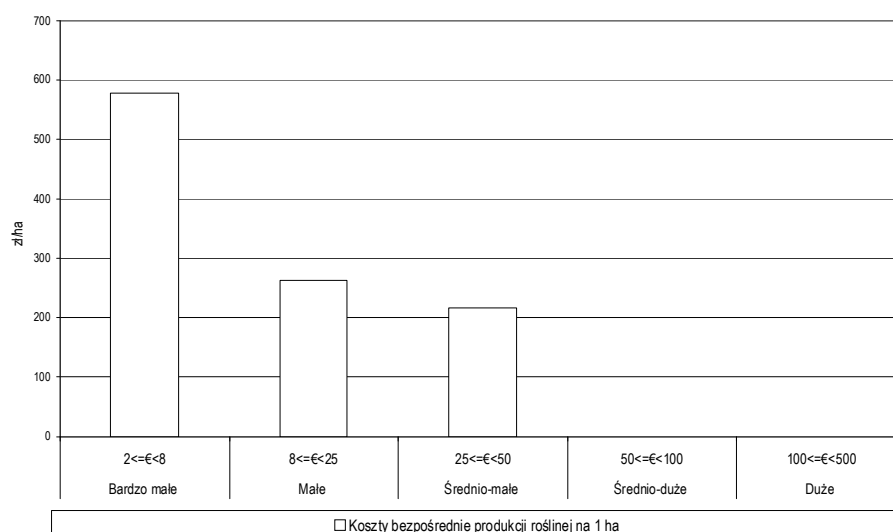
Wartość naliczonej raty amortyzacyjnej od posiadanego majątku stanowiła najwięcej (około 24%) w gospodarstwach bardzo-małych. Jej udział w wartości dodanej brutto zmniejszał się ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Dominujący udział amortyzacji w gospodarstwach bardzo małych jest najczęściej wynikiem przeinwestowania w stosunku do realizowanej produkcji (patrz: Wykres 51).

Wykres 52   **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

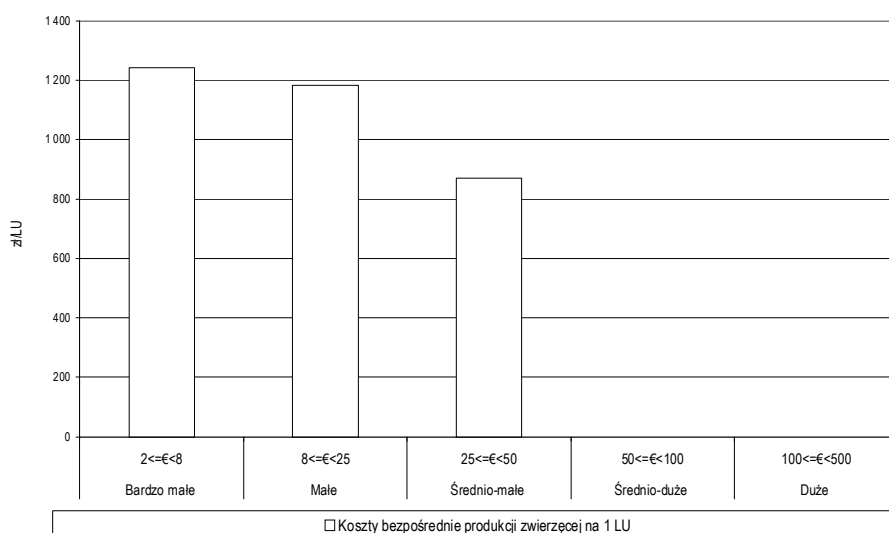
W 2011 roku koszty czynników zewnętrznych obciążały wartość dodaną netto najbardziej w gospodarstwach średnio-małych o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. euro SO – wynosiły 13%. Jednak jak wskazuje Wykres 52 w dwóch grupach o niższej wielkości ekonomicznej udział tych kosztów w niewielkim stopniu odbiegał od tego poziomu. Tylko około 3% był niższy w gospodarstwach małych.

Wykres 53 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

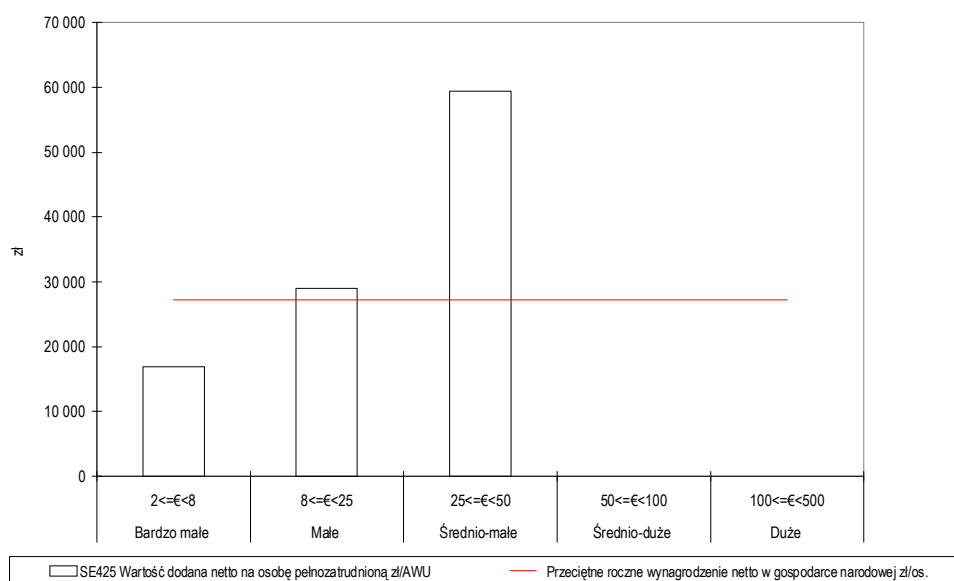
Poszczególne grupy gospodarstw cechowały duże rozbieżności w wartości ponoszonych kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej i zwierzęcej. Najwięcej na produkcję roślin wydawano w gospodarstwach bardzo małych (prawie 600 zł/ha) i było to prawie 3-krotnie więcej niż w gospodarstwach średnio-małych (patrz: Wykres 53). Spowodowane to było przede wszystkim wysokimi kosztami nasion, które w około 60% pochodziły z zakupu. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych koszt nasion w gospodarstwach bardzo małych wynosił 370 zł. Na nasiona kupowane z kolei wydano 250 zł/ha, to jest 5-6 razy więcej niż w gospodarstwach małych i średnio-małych.

Wykres 54 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Podobnie jak w przypadku kosztów produkcji roślinnej najwyższe koszty produkcji zwierzęcej – ponad 1200 zł/LU – przypadły w gospodarstwach bardzo małych (patrz: Wykres 54).

Wykres 55 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

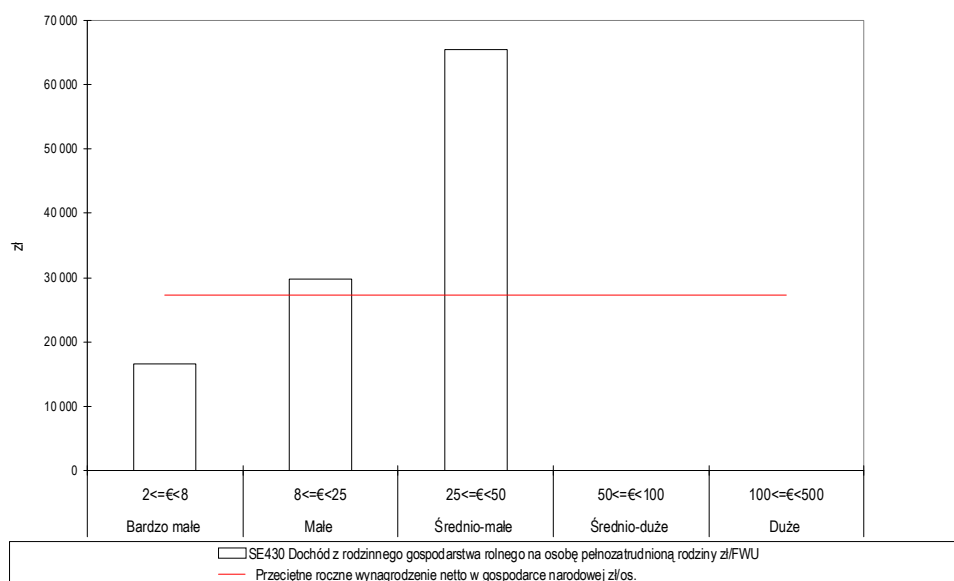
W 2011 roku gospodarstwa najstarsze ekonomicznie (bardzo małe) wypracowały wartość dodaną netto na AWU na poziomie 16 892 zł. Była to kwota stanowiąca tylko 62,0% średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, która wynosiła 27 227 zł⁵. Taka sytuacja ekonomiczna była w głównej mierze skutkiem posiadania dużych zasobów pracy, a w rezultacie osiągania niskiej wydajności pracy. Produkcja rolna w tych gospodarstwach była prowadzona na niewielkim obszarze użytków rolnych (9,6 ha), a struktura ich użytkowania była dość podobna do gospodarstw małych i średnio-małych.

Porównywany poziom wartości dodanej netto na AWU do średniej płacy netto w gospodarce narodowej uzyskano w gospodarstwach należących do kolejnej klasy wielkości ekonomicznej (od 8 do 25 tys. euro SO). Natomiast gospodarstwa ekologiczne z następnej klasy wielkości ekonomicznej (25<=50 tys. euro SO) w 2011 roku zapewniły sobie wartość dodaną netto ponad 2-krotnie wyższą od średniej płacy krajowej (patrz: Wykres 55).

⁵ Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

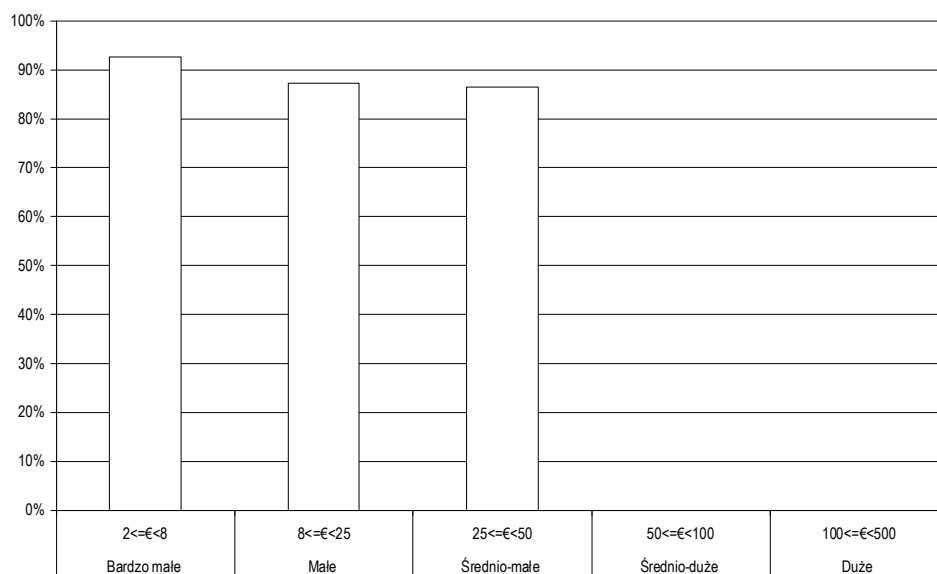
Podobną sytuację jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną można zaobserwować dokonując analizy rozkładu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą. Gospodarstwa z najniższej klasy wielkości ekonomicznej (do 8 tys. euro SO) nie osiągnęły dochodu na FWU na poziomie średniej płacy netto w kraju. Natomiast w gospodarstwach największych ekonomicznie, w tym wypadku średnio-małych, dochód z rodzinnego gospodarstwa na FWU wynosił około 65 tys. zł (patrz: Wykres 56).

Wykres 56 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

Dochody gospodarstw ekologicznych znajdujących się w bazie Polskiego FADN były ściśle uzależnione od pozyskania dopłat. Najbardziej pomocne w tworzeniu dochodu były w gospodarstwach najstarszych ekonomicznie ($4 \leq 8$ tys. euro) – stanowiły 92% jego wartości. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 50 tys. euro SO udział dopłat był o kilka procent niższy – na poziomie 85% wartości całego dochodu. Zatem nie nadwyżka uzyskana z produkcji po opłaceniu poniesionych kosztów produkcji, lecz dopłaty stanowiły o racji bytu tych gospodarstw (patrz: Wykres 57).

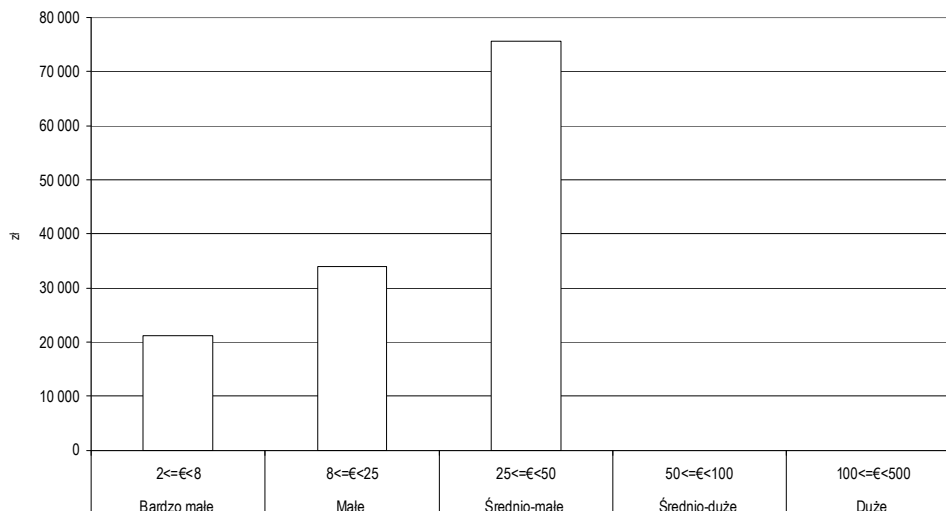
Wykres 57 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

Przepływ gotówki (1) wyrażający dochód pieniężny brutto rósł w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstwa (patrz: Wykres 58). Wraz ze wzrostem siły ekonomicznej następował bowiem w gospodarstwach większy obrót coraz większymi kwotami pieniędzy. Ze wzrostem siły ekonomicznej łączył się na ogół przyrost zasobów ziemi, a ich ilość wyznaczała poziom pozyskanych dopłat, wpływających na konto. Stąd też w gospodarstwach średnio-małych te przepływy były prawie 4-krotnie wyższe niż w bardzo małych.

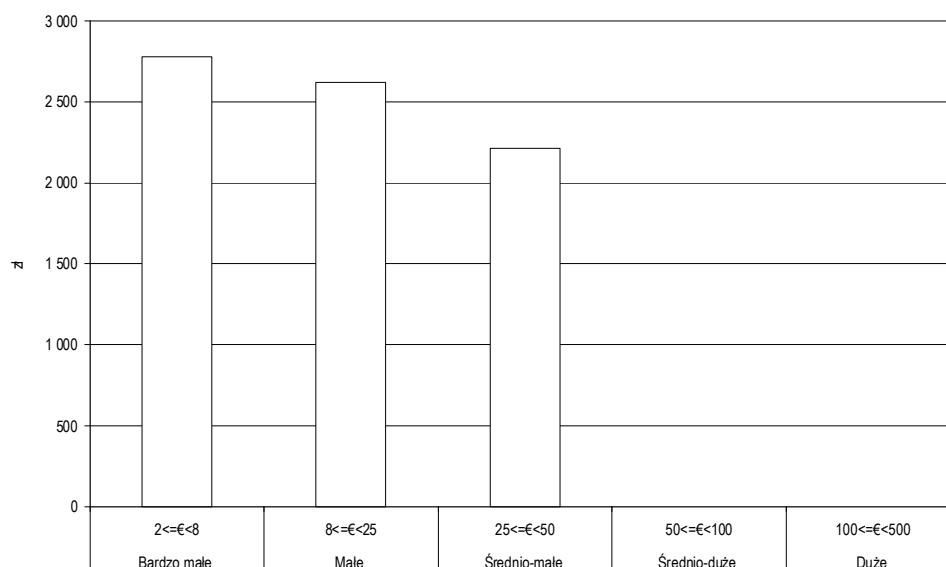

Wykres 58 Przepływ pieniężny (1) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą według klas wielkości ekonomicznej

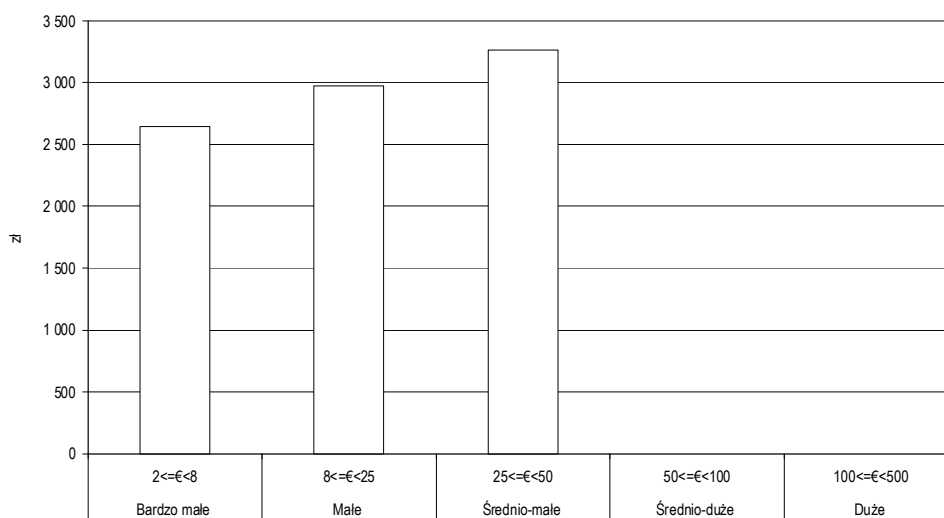
Wartość dodana netto w 2011 roku przypadająca na jeden hektar użytków rolnych w analizowanych gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 4 do 50 tys. euro SO wahała się od 2 700 do 2 200 zł. Dochód ten stanowi o efektywności gospodarowania w danej grupie gospodarstw i jest źródłem finansowania czynników wytwórczych, niezależnie od tego czy są one własnością rolnika, czy są obce. Jak wskazuje Wykres 59 w 2011 roku najwyższą efektywnością gospodarowania wykazały się gospodarstwa najślabsze ekonomicznie (bardzo małe).

Wykres 59 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

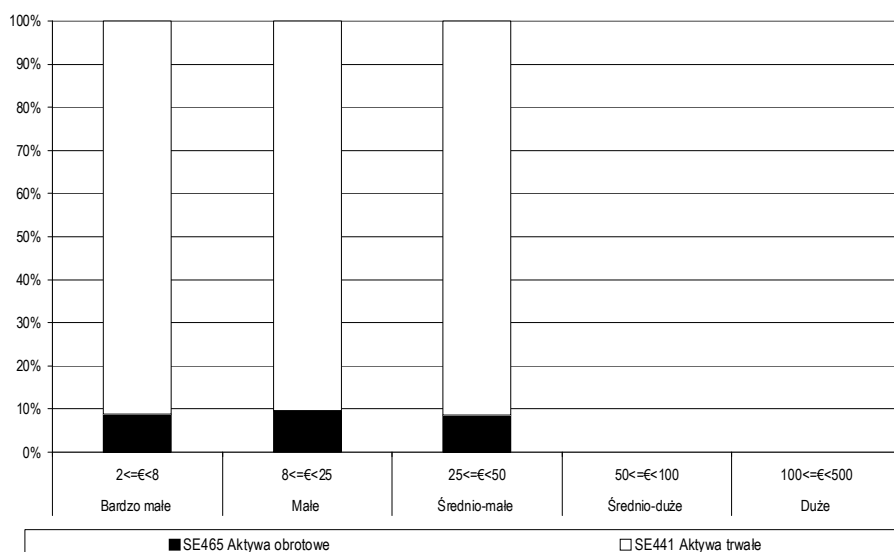
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na jeden hektar własnych użytków rolnych wynosił od około 2 600 do 3 250 zł (patrz: Wykres 60). Najniższy był w gospodarstwach bardzo-małych, mimo najwyższej produktywności ziemi. Wynika to z opłacania bardzo niskich czynszów za ziemię dodzierżawioną w gospodarstwach większych ekonomicznie, a jednocześnie dających im przywilej pozyskania dopłat do działalności operacyjnej.

Wykres 60 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

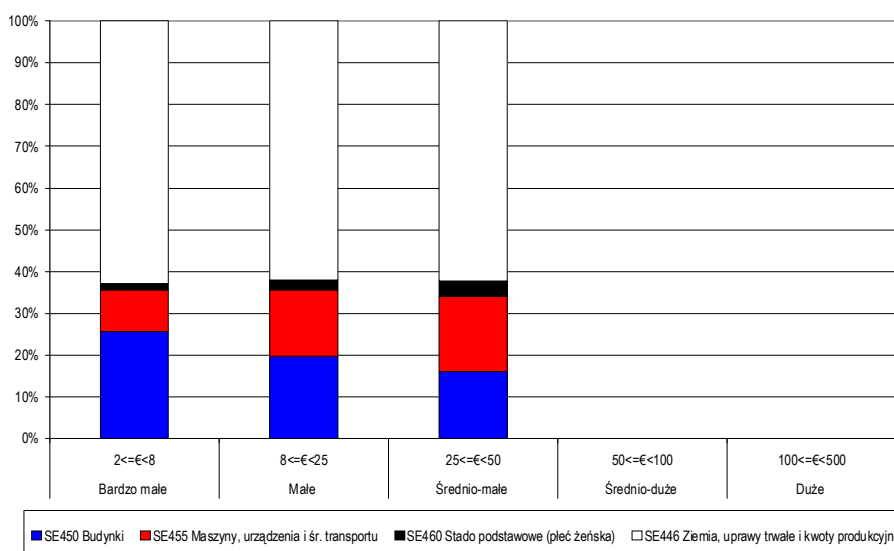

Z danych rachunkowych w 2011 roku wynika, że gospodarstwa ekologiczne cechujące się wartością SO w zakresie 4 do 50 tys. euro miały dość podobny udział aktywów trwałych w strukturze aktywów ogółem. Niezależnie od wielkości ekonomicznej stanowił on 90-92%. Tak wysoki wskaźnik udziału aktywów trwałych jest wynikiem dokonanej zmiany metody wyceny wartości ziemi własnej w 2009 roku. W wartości aktywów trwałych ziemia stanowiła około 62% we wszystkich trzech grupach gospodarstw. Wraz ze wzrostem wartości SO określającej wielkość ekonomiczną gospodarstwa, malał udział budynków, natomiast wzrastał udział wartości maszyn i urządzeń technicznych (patrz: Wykres 61 i Wykres 62).

Wykres 61   **Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej**

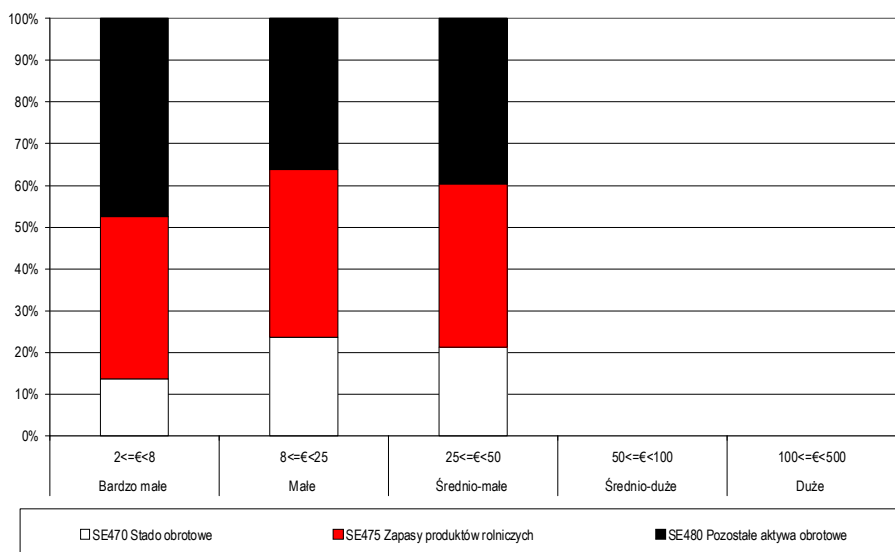

Wykres 62   **Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej**

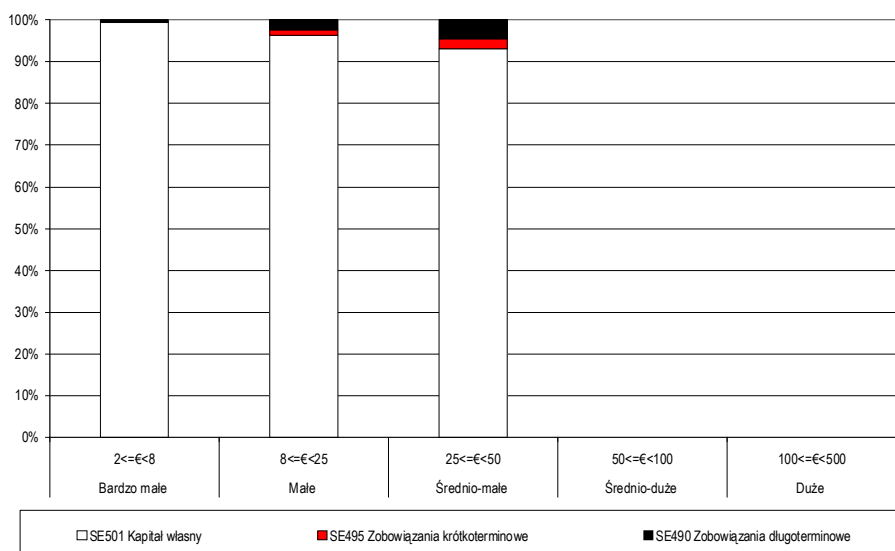

W strukturze aktywów obrotowych gospodarstw wszystkich trzech klas wielkości ekonomicznej około 40% stanowiły zapasy produktów rolniczych. W obiektach o najmniejszej sile ekonomicznej (bardzo małych) największy udział miały pozostałe aktywa obrotowe. Ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw wyraźny był wzrost udziału stada obrotowego w wartości aktywów obrotowych (patrz: Wykres 63).

Wykres 63   **Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej**

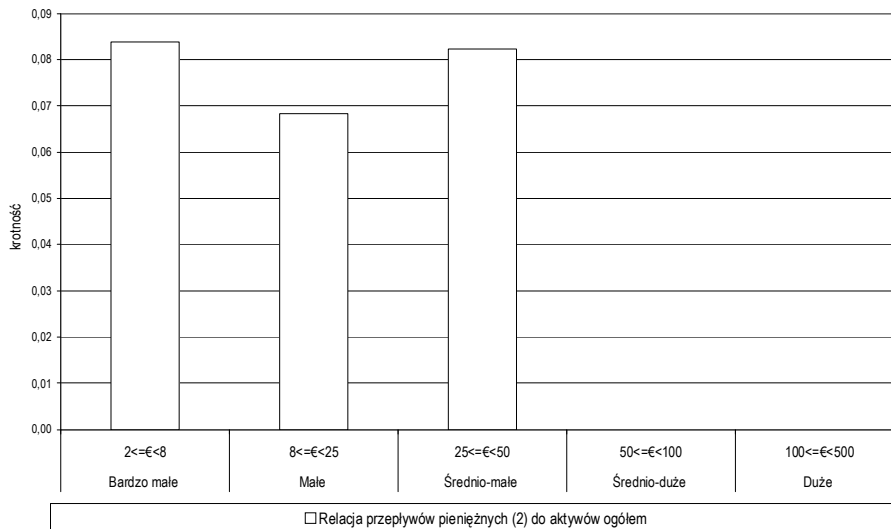

Wykres 64   **Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej**

Wykres 64 wskazuje na ograniczoną aktywność gospodarstw ekologicznych w dziedzinie pozyskiwania obcego kapitału, choć rosta ona nieco ze wzrostem siły ekonomicznej. W gospodarstwach najstarszych ekonomicznie rolnicy unikali zaciągania kredytów. Jedną z przyczyn takiego postępowania mógł być niski dochód i brak zdolności kredytowej. Ze wzrostem wielkości ekonomicznej częściej podejmowano ryzyko kredytowania gospodarstw, zwłaszcza dotyczyło to pożyczek długoterminowych. Jednak udział zobowiązań nie przekroczył nawet 10% w gospodarstwach najsilniejszych ekonomicznie wśród opisywanych.

Wykres 65 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Tempo zwrotu zaangażowanych środków pieniężnych w aktywa gospodarstwa było najniższe w grupie o wartości Standardowej Produkcji od 8 do 25 tys. euro. W pozostałych dwóch klasach wielkości ekonomicznej była większa efektywność zwrotu pieniędzy ulokowanych w środkach trwałych. Mimo dużej rozbieżności pod względem potencjału ekonomicznego między tymi dwoma grupami gospodarstw wskaźnik ten był prawie na takim samym poziomie (patrz: Wykres 65).

3.3. Wnioski

1. W 2011 roku w próbie Polskiego FADN było 270 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych. W wyniku grupowania według 2 kryteriów zakwalifikowały się one do pięciu typów rolniczych i trzech najniższych klas wielkości ekonomicznej. Większość analizowanych gospodarstw ekologicznych to jednostki słabe ekonomicznie. Aż 209 (gospodarstwa bardzo małe i małe) posiadało wielkość ekonomiczną od 4 do 25 tys. euro Standardowej Produkcji (SO), a zaledwie 20 gospodarstw miało rozmiar ekonomiczny od 50 do 500 tys. euro SO. W podziale na typy produkcji reprezentowane były uprawy polowe, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne oraz gospodarstwa mieszane.
2. Najliczniej występujące gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO (małe) użytkowały większość ziemi (52,1%), gromadziły większość pogłowia zwierząt (58,5% LU) i skupiały większość nakładów pracy ogółem (61,5% AWU). W przypadku typów rolniczych zasoby ziemi (79,8%) były skupione w trzech grupach gospodarstw (uprawy polowe, zwierzęta trawożerne i produkcja mieszana). Nakłady pracy, a także pogłowie zwierząt były skumulowane w gospodarstwach zajmujących się chowem zwierząt mlecznych i trawożernych oraz z produkcją mieszaną.
3. Poszczególne grupy gospodarstw ekologicznych charakteryzowała odmienna efektywność ekonomiczna. Nadwyżkę produkcji nad poniesionymi kosztami uzyskano w trzech analizowanych grupach gospodarstw sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej i w gospodarstwach trzech typów produkcji: uprawy trwałe, krowy mleczne i produkcja mieszana. W gospodarstwach zajmujących się uprawami polowymi i chowem zwierząt opasowych poniesiono straty z działalności operacyjnej. Najwyższą efektywność poniesionych kosztów uzyskano w gospodarstwach prowadzących uprawy trwałe, w których koszt wytworzenia 1 zł wartości produkcji wynosił około 60 groszy. W gospodarstwach pogrupowanych według klas wielkości ekonomicznej był on na poziomie około 90 groszy.
4. Dla gospodarstw ekologicznych Polskiego FADN charakterystyczny jest niski udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem. Stanowiły one od 16 do 33% w poszczególnych typach produkcji i od 27 do 30% w gospodarstwach pogrupowanych według wielkości ekonomicznej.
5. Najwyższa wartość produkcji ogółem uzyskana na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych w 2011 roku wynosiła 3 700 zł. Na takim poziomie uzyskano ją w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych oraz w gospodarstwach bardzo małych pod względem wielkości ekonomicznej (od 4 do 8 tys. euro SO).

6. Dość niska produktywność ziemi analizowanych gospodarstw ekologicznych powoduje, że ich funkcjonowanie jest znacznie uzależnione od wsparcia środkami finansowymi z zewnątrz w formie dopłat do działalności operacyjnej. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych i chowie zwierząt trawożernych za pomocą dopłat częściowo opłacano poniesione nakłady produkcyjne i to one były najbardziej uzależnione od dopływu tych środków. Dopłaty stanowiły w tych gospodarstwach od 114 do 120% dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR). Najniższa relacja dopłat do dochodu wystąpiła w gospodarstwach z uprawami trwałymi (66%). W gospodarstwach sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej udział dopłat był na poziomie 90% wartości dochodu.
7. Dochód przypadający na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika (FWU) wynosił w trzech typach produkcji (krowy mleczne, zwierzęta trawożerne i mieszane) od 31 do 33 tys. zł, zaś w gospodarstwach dwóch pozostałych typów wynosił od około 80 (uprawy polowe) do 105 tys. zł (uprawy trwałe). Gospodarstwa ekologiczne o wielkości ekonomicznej od 4 do 8 tys. euro jako jedyne ze wszystkich prezentowanych grup nie osiągnęły dochodu na poziomie średniej płacy netto w kraju (27 227 zł). Progiem granicznym dla uzyskania takiego dochodu była wielkość ekonomiczna od 8 do 25 tys. euro SO (klasa mała). W gospodarstwach następnej klasy wielkości ekonomicznej (średnio-mała) dochód wynosił około 65 tys. zł/FWU.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB